

Vooronderzoek Conventionele Explosieven Benedenveer Sliedrecht

Documentcode: 14S114-VO-01

Aantal pagina's: 53 (incl. bijlagen)

Documenthistorie:

Omschrijving	Datum
Definitief	3 november 2014
Herzien	
Concept	13 oktober 2014

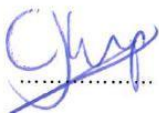

Opgesteld	Gezien	Geaccordeerd
C. Prince, MA Historicus	E.R. Beute ...BEUTE... Sr. OCE-deskundige	E.R. Beute Bedrijfsleider

Foto omslag: Historische Ansichtkaart van Sliedrecht Benedenveer. Bron. www.oversliedrecht.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze rapportage mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur. (Artikel 16 Auteurswet 1912).

Het is de opdrachtgever toegestaan voor intern gebruik kopieën te maken zonder voorafgaande toestemming van de auteur.

Voor verdere informatie, vragen en/of suggesties:

Saricon bv

Industrieweg 24, 3361 HJ Sliedrecht

Telefoon: +31 (0) 184 422538

Fax: +31 (0) 184 419821

Internetsite: www.saricon.nl

E-mail algemeen: contact@saricon.nl

INHOUDSOPGAVE

1	SAMENVATTING	5
2	INLEIDING	6
2.1	AANLEIDING EN OPDRACHTOMSCHRIJVING	6
2.2	PROBLEEMSTELLING.....	6
2.3	DOELSTELLING	6
2.4	ONDERZOEKSGEBIED	7
2.5	ONDERZOEKSMETHODE	9
	2.5.1 Algemeen.....	9
	2.5.2 Inventarisatie bronnenmateriaal.....	9
	2.5.3 Beoordeling bronnenmateriaal	10
	2.5.4 Verantwoording.....	10
	2.5.5 Archivering	10
3	INVENTARISATIE BRONNENMATERIAAL	12
3.1	EERDER UITGEVOERD ONDERZOEK	12
	3.1.1 Vooronderzoek.....	12
	3.1.2 Opsporing	12
3.2	LITERATUUR	12
3.3	REGIONAAL ARCHIEF DORDRECHT (ARCHIEFBEWAAARPLAATS GEMEENTEARCHIEF SLIEDRECHT)	16
3.4	NATIONAAL ARCHIEF (ARCHIEFBEWAAARPLAATS PROVINCIAAL ARCHIEF ZUID-HOLLAND).....	20
3.5	NATIONAAL ARCHIEF, OVERIGE ARCHIEVEN.	21
3.6	SEMISTATISCHE ARCHIEFDIENSTEN DEFENSIE	22
3.7	NEDERLANDS INSTITUUT VOOR MILITAIRE HISTORIE (NIMH)	22
3.8	NEDERLANDS INSTITUUT VOOR OORLOGSDOCUMENTATIE (NIOD)	23
3.9	EXPLOSIEVEN OPRUIMINGSDIENST DEFENSIE (EOD)	25
	3.9.1 Collectie ruimrapporten, 1971-heden.....	25
	3.9.2 Collectie mijnenvelddocumentatie, 1944-1947.....	28
3.10	THE NATIONAL ARCHIVES, LONDEN	29
3.11	BUNDESARCHIV-MILITÄRARCHIV, FREIBURG	31
3.12	NIEUWSBERICHTEN	31
	3.12.1 Saricon Collectie	31
3.13	HEEMKUNDEKRINGEN EN HISTORISCHE VERENIGINGEN.....	32
3.14	COLLECTIE STAFKAARTEN KADASTER.....	32
3.15	LUCHTFOTO'S.....	32
	3.15.1 Luchtfoto's 1940-1945	32
	3.15.2 Naoorlogse luchtfoto's en satellietbeelden.....	39
4	CHRONOLOGIE RELEVANTE GEBEURTENISSEN	40

5	BEOORDELING BRONNENMATERIAAL	44
5.1	INLEIDING	44
5.2	LEEMTEN IN KENNIS	44
5.3	BEOORDELING RELEVANTIE GEBEURTENISSEN VOOR HET ONDERZOEKSGBIED.....	45
6	CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN	46
6.1	CONCLUSIE	46
6.2	ADVIES VERVOLGTRAJECT.....	46
7	BIJLAGEN	47

1 SAMENVATTING

In opdracht van aannemersbedrijf Gebr. Blokland bv en Stichting Sportaccommodatie Benedenveer heeft Saricon een vooronderzoek Conventionele Explosieven uitgevoerd naar de locatie Benedenveer in Sliedrecht. Aanleiding voor het vooronderzoek vormen werkzaamheden ten behoeve van het nieuwbouwproject Benedenveer.

Op basis van de beoordeling van alle op het moment van opstellen van dit rapport beschikbare bronnenmateriaal is geconcludeerd dat er onvoldoende indicaties zijn om te spreken van de mogelijke aanwezigheid van CE. Het onderzoeksgebied is **onverdacht** van CE. Dit is gespecificeerd op de CE-bodembelastingkaart in bijlage 3. Saricon adviseert een afschrift van dit rapport naar de betrokken gemeente te versturen zodat het bevoegd gezag op de hoogte is van het onderzoek.

Saricon adviseert om **geen** opsporing van CE te laten uitvoeren in het onderzoeksgebied.

Mochten bij werkzaamheden in de onverdachte gebieden toch spontaan CE worden aangetroffen dan is het zaak dat een procedure in werking wordt gesteld om het risico tot een minimum te beperken. De politie moet worden gewaarschuwd, die de EOD van een eventuele vondst in kennis zal stellen.

2 INLEIDING

2.1 AANLEIDING EN OPDRACHTOMSCHRIJVING

In opdracht van aannemersbedrijf Gebr. Blokland bv en Stichting Sportaccommodatie Benedenveer heeft Saricon een vooronderzoek conventionele explosieven uitgevoerd ter plaatse van Benedenveer in Sliedrecht. Aanleiding voor het vooronderzoek vormen werkzaamheden ten behoeve van het nieuwbouwproject Benedenveer in de gemeente Sliedrecht.

Het vooronderzoek is uitgevoerd conform de offerte met kenmerk: 2014-S159-AB-03, d.d. 2 september 2014.

2.2 PROBLEEMSTELLING

Als gevolg van oorlogshandelingen in de Tweede Wereldoorlog kunnen conventionele explosieven (hierna: CE) zijn achtergebleven. Bij het spontaan aantreffen van CE ontstaat een verhoogd veiligheidsrisico doordat het explosief door direct contact of trillingen kan exploderen. Dergelijke ongecontroleerde explosies kunnen dodelijk letsel en zware schade aan materieel en omgeving tot gevolg hebben. Tevens kan een spontane vondst resulteren in meerkosten door stagnatie van de uitvoeringswerkzaamheden.

De mogelijke aanwezigheid van CE ter plaatse van Benedenveer Sliedrecht dient aan de hand van een vooronderzoek te worden onderzocht, opdat de opdrachtgever een beredeneerd oordeel kan vellen over de noodzaak en vorm van vervolgwerkzaamheden in het kader van explosievenopsporing en/of risicobeheersing rond werkzaamheden in de nabije of verdere toekomst.

2.3 DOELSTELLING

Het vooronderzoek heeft tot doel om te beoordelen of er indicaties zijn dat ter plaatse van Benedenveer Sliedrecht (hierna: onderzoeksgebied) CE aanwezig zijn. Indien CE aanwezig kunnen zijn, dan dient dit te worden gespecificeerd in termen van:

- Afbakening van het op CE verdacht gebied in horizontale en verticale zin;
- Hoofdsoort, subsoort, gewicht/kaliber, verschijningsvorm, nationaliteit van de CE; en, indien mogelijk, aantallen CE en het verwachte type ontstekers.

2.4 ONDERZOEKSGBIED

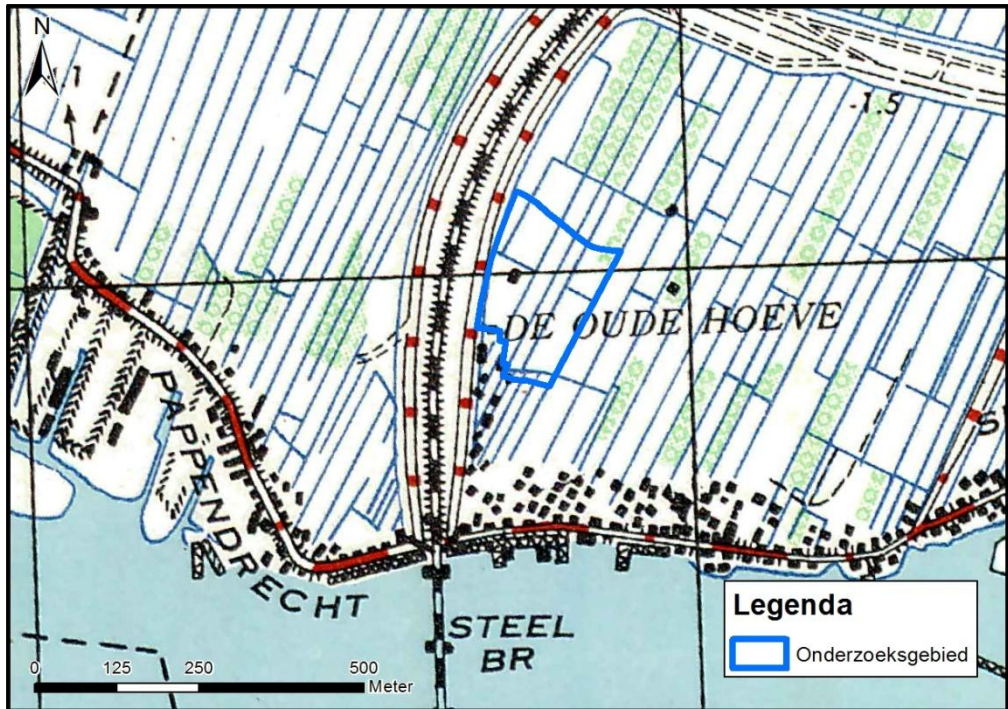
Het onderzoeksgebied is een braakliggend stuk terrein gelegen in de gemeente Sliedrecht dat ten westen wordt begrensd door de spoorlijn en ten oosten door de woonwijk Sliedrecht Westwijk. Het onderzoeksgebied is weergegeven in de figuren 1 en 2.

In dit onderzoek is niet enkel gekeken naar gebeurtenissen die met zekerheid plaatsvonden binnen de grenzen van het onderzoeksgebied, maar zijn alle door Saricon als relevant beschouwde bevindingen uit de omgeving van het onderzoeksgebied opgenomen.

Informatie over eventuele gemeentelijke herindelingen en/of gewijzigde gemeentegrenzen is bepalend voor de keuze van de te raadplegen archiefbewaarplaatsen en de te gebruiken zoektermen in het diverse bronnenmateriaal. Tijdens de Tweede Wereldoorlog behoorde het gebied reeds tot de gemeente Sliedrecht. Het was daarom niet nodig om in overige gemeentearchieven onderzoek te verrichten.

Figuur 1 Begrenzing van het onderzoeksgebied, huidige topografie. Bron: World Imagery via Esri.

Figuur 2. Begrenzing van het onderzoeksgebied, anno 1944. Bron: Kadaster.

2.5 ONDERZOEKSMETHODE

2.5.1 Algemeen

Het vooronderzoek CE dient conform de vigerende wet- en regelgeving te worden uitgevoerd volgens de eisen uit paragraaf 6.5 en bijlage 3 van het Werkveldspecifiek certificatieschema voor het systeemcertificaat Opsporen Conventionele Explosieven 2012, versie juni 2014] (hierna: WSCS-OCE). Het WSCS-OCE heeft per 1 juli 2012 de Beoordelingsrichtlijn Opsporen Conventionele Explosieven, versie 2007-02 (BRL-OCE 2007) vervangen.

In het WSCS-OCE is vermeld dat het vooronderzoek CE bestaat uit het inventariseren en het beoordelen van historisch bronnenmateriaal. Voor de uitvoering van beide fases zijn in het WSCS-OCE richtlijnen opgenomen. Het eindresultaat van een vooronderzoek is een rapportage en een bijbehorende CE-bodembelastingkaart.

Saricon is gecertificeerd volgens het WSCS-OCE – zie bijlage 4 – en voert zijn vooronderzoeken dan ook uit volgens de in dit document gestelde richtlijnen.

2.5.2 Inventarisatie bronnenmateriaal

Het bronnenonderzoek vindt plaats op basis van een inventarisatie van:

- gebeurtenissen die hebben geleid tot de mogelijke aanwezigheid van CE (indicaties);
- gebeurtenissen die hebben geleid tot het niet aanwezig zijn van CE (contra-indicaties).

De indicaties en contra-indicaties worden verzameld aan de hand van literatuuronderzoek, archiefonderzoek, luchtfoto-onderzoek en eventueel getuigenonderzoek. Voor dit onderzoek is gebruikgemaakt van de bronnen die zijn vermeld in hoofdstuk 3 en in de bronnenlijst in bijlage 2.

Onder **indicaties** voor de aanwezigheid van CE kunnen bijvoorbeeld worden verstaan: vermeldingen van bombardementen of grondgevechten in literatuur en archiefstukken, of aanwezigheid van kraters of militaire objecten in het landschap zoals zichtbaar op luchtverkenning-foto's uit de oorlogsperiode.

Onder **contra-indicaties** voor de aanwezigheid van CE kan een veelheid aan gegevens worden verstaan, variërend van vrijwaringstekeningen opgesteld door gecertificeerde explosievenopsporingsbedrijven tot gegevens over naoorlogs bodemverzet waaruit kan blijken dat naoorlogs significante hoeveelheden grond zijn verwijderd. Dergelijke gegevens over naoorlogs grondverzet worden alleen verzameld en geanalyseerd, indien de gegevens over de periode 1940-1945 voldoende indicaties voor de aanwezigheid van CE bevatten.

Voor dit onderzoek is gebruikgemaakt van een geografisch informatiesysteem (GIS). Het GIS betreft een digitale kaart met gekoppelde database, waarin zo veel mogelijk historische informatie (met een geografische component) is verzameld die van belang kan zijn voor het bepalen van de kans op aanwezigheid van CE.

Zo worden in GIS de historische luchtverkenning-foto's en stafkaarten uit de periode 1940-1945 gepositioneerd ten opzichte van de huidige topografie, bij voorkeur de GBKN. Vervolgens worden alle op luchtfoto's zichtbare indicaties voor de aanwezigheid van CE verwerkt. Ook andere indicaties en contra-indicaties worden zo veel mogelijk vertaald naar een locatie in het RD-coördinatenstelsel en opgeslagen in het GIS.

De gegevensset in het GIS is de basis voor de beoordeling of sprake is van op CE verdachte gebieden binnen het onderzoeksgebied, alsmede voor een juiste afbakening van deze gebieden.

2.5.3 Beoordeling bronnenmateriaal

In deze fase van het vooronderzoek worden de indicaties en contra-indicaties uit het bronnenonderzoek beoordeeld. Op basis daarvan wordt vastgesteld wat de op CE **verdachte gebieden** zijn. Bij het aanmerken van de verdachte gebieden wordt zo veel mogelijk gebruikgemaakt van de richtlijnen beschreven in bijlage 3 van het WSCS-OCE.

Indien sprake is van verdachte gebieden, dan wordt tevens bepaald:

- Hoofdsoort, subsoort, gewicht/kaliber, verschijningsvorm, nationaliteit van de CE; en, indien mogelijk, aantallen CE en het verwachte type ontstekers.
- de horizontale afbakening van het verdacht gebied;
- de verticale afbakening van het verdacht gebied (dus: hoe diep kunnen CE liggen?).

Bij het aanmerken van verdachte gebieden geldt, dat dit in principe alleen mogelijk is, indien via luchtfoto's of kaartmateriaal met voldoende detailniveau een locatie van een indicatie voor de aanwezigheid van CE kan worden vastgesteld.

Het resultaat van de beoordeling van bronnenmateriaal met behulp van het GIS wordt gepresenteerd op de CE-bodembelastingkaart. Deze kaart bevat:

- de voor het onderzoeksgebied relevante indicaties en contra-indicaties;
- de horizontale grenzen van het op CE verdachte gebied, gespecificeerd naar hoofdsoort, verschijningsvorm en nationaliteit van de aan te treffen CE.

In tegenstelling tot wat de naam 'CE-bodembelastingkaart' kan doen vermoeden, betekent de eventuele aanwezigheid van op CE verdachte gebieden op de CE-bodembelastingkaart niet, dat naar inschatting van de stellers op die locaties pertinent CE aanwezig zullen zijn. Omgekeerd betekent de eventuele afwezigheid van op CE verdachte gebieden op de CE-bodembelastingkaart niet, dat naar inschatting van de stellers op deze locaties pertinent géén CE aanwezig zullen zijn. Of de bodem daadwerkelijk is belast met CE, kan alleen worden vastgesteld via fysieke explosievenopsporingswerkzaamheden. Dergelijke werkzaamheden kunnen in principe alleen doelmatig worden uitgevoerd wanneer een volledig vooronderzoek conform WSCS-OCE voor het betreffende gebied is uitgevoerd.

2.5.4 Verantwoording

- Het vooronderzoek is uitgevoerd onder coördinatie van historicus drs. L. Brama
- De rapportage is opgesteld door historicus C. Prince, MA;
- Het GIS en het kaartmateriaal is vervaardigd door GIS-deskundige G.J. van Dam, MSC;
- De luchtfoto-interpretatie (zie paragraaf 3.15) is uitgevoerd door drs. L. Brama en C. Prince, MA;
- Het vooronderzoek is beoordeeld door senior OCE-deskundige E.R. Beute die eveneens als bedrijfsleider kennis heeft genomen van de inhoud van deze rapportage;

2.5.5 Archivering

De gegevens die tijdens dit onderzoek zijn verzameld en beoordeeld, alsmede de rapportage en CE-bodembelastingkaart, zijn door Saricon gearchiveerd onder het projectdossier met projectnummer (14S114) Gegevens benodigd voor een vervolgstap in het proces van opsporen van CE zijn in dit projectdossier te vinden. Zij zijn, voor zover niet in deze rapportage be-

schreven, op aanvraag bij Saricon beschikbaar. Projectdossiers worden minimaal tien jaar bewaard.

3 INVENTARISATIE BRONNENMATERIAAL

3.1 EERDER UITGEVOERD ONDERZOEK

Voor dit vooronderzoek heeft Saricon rapportages van eerder uitgevoerde vooronderzoeken CE en/of explosievenopsporingswerken bestudeerd voor locaties in (de nabijheid van) het onderzoeksgebied.

Saricon heeft hiertoe het eigen bedrijfsarchief geraadpleegd. Voorts heeft Saricon contact opgenomen met de gemeente Sliedrecht om informatie in te winnen over eventueel door derden uitgevoerde onderzoeken.

De relevante informatie uit de hieronder genoemde onderzoeken is verwerkt in deze rapportage en/of het bij deze rapportage behorende GIS.

3.1.1 Vooronderzoek

Ten behoeve van dit onderzoek is het rapport *Vooronderzoek Conventionele Explosieven uit de Tweede Wereldoorlog. Sliedrecht Het Plaatje. Advies Conventionele Explosieven* met kenmerk RA13112-1, december 2013 door de firma ACE geraadpleegd. Verder is het Historisch Onderzoek Molendijk met kenmerk 002 van de firma Van den Herik van 10 april 2004 geraadpleegd. Verder is bekend dat T&A Survey in opdracht van ProRail in 2011 een landelijk dekkend vooronderzoek van het spoortracé in Nederland heeft uitgevoerd. Voor Sliedrecht is dit eveneens gebeurd.

3.1.2 Opsporing

Voor zover bekend hebben in het verleden in het onderzoeksgebied geen opsporingswerkzaamheden plaatsgevonden.

3.2 LITERATUUR

Voor dit onderzoek is literatuur bestudeerd. Het betreft zowel overzichtswerken over het verloop van de lucht- en grondoorlog in Nederland, als streekgebonden literatuur. Voor een overzicht van de geraadpleegde werken, zie bijlage 2. Hieronder zijn de bevindingen weergegeven.

Bommen op Sliedrecht tijdens de Tweede Wereldoorlog

In mei 1940 viel het Duitse leger Nederland binnen. In de omgeving van Sliedrecht – met name het eiland van Dordrecht – woedde een hevige strijd. In Sliedrecht zelf waren de oorlogshandelingen beperkt. Op 11 mei vielen bommen uit een Duits jachtvliegtuig neer op het einde van de Stationsweg. Een paar dagen, op 14 mei, later bliezen Nederlandse militairen de spoorbrug over de Beneden Merwede op, in een vergeefse poging de Duitse opmars te stuiten. Nederland capituleerde een dag later en Sliedrecht stond een vijfjarige bezetting te wachten.

Luchtaanvallen op Sliedrecht

In de bezettingsjaren is Sliedrecht meerdere keren aangevallen door geallieerde luchtmachtstrijdkrachten, waarbij vooral de haven het doelwit was. Sliedrecht stond destijds al bekend als de

belangrijkste baggerhaven van Nederland. Tussen 11 mei 1940 en 29 maart 1945 heeft Sliedrecht meerdere luchtaanvallen te voorduren gehad.¹

CHRONOLOGIE BEKENDE LUCHTAANVALLEN

- 11 mei 1940 – Een Duits jachtvliegtuig wierp een bom af die neerkwam in een weiland nabij een viaduct aan de Stationsweg.
- 8 juli 1940 – Een Britse Wellingtonbommenwerper gooide zeven bommen af, waarvan er twee terechtkwamen op het opslagterrein van baggeraar Adriaan Volker.
- 25 oktober 1940 – Bommen vielen in de omgeving van de spoorbrug bij Baanhoek.
- 10 februari 1944 – Een Amerikaanse bommenwerper in nood ontdeed zich van zijn bommenlast. De bommen kwamen terecht in polder Sliedrecht.
- Geallieerde vliegtuigen beschoten met hun boordwapens een Duitse colonne op de Rijksweg A-15. Een munitieauto vloog in brand.
- 16 september 1944. Britse Lancaster-bommenwerpers troffen bij een luchtaanval de Baanhoekbrug.
- 15 oktober 1944 - Geallieerde jachtvliegtuigen beschoten een trein. Daarna volgde nog een bombardement op de trein bij het station.
- 30 oktober 1944 – Een Brits vliegtuig beschoot een Duitse colonne op de rijksweg 15.
- 8 december 1944 – Beschieting en bombardement op de dijk in Wijk-A ter hoogte van de watertoren.
- 10 december 1944 - Eén vliegtuig nam de spoorbrug onder vuur en wierp ook enige bommen af.
- 1 januari 1945 – Hawker Typhoon-jachtbommenwerpers voerden raketaanvallen uit op schepen die laggen aangemeerd in een gantel naast de Molenstraat. In de middag volgde een tweede aanval op de haven.
- 4 januari 1945 – Hawker Typhoons voerden raketaanvallen uit in de haven van Sliedrecht.
- 23 januari 1945 – De spoorbaan werd getroffen door twee bommen.
- 6 februari 1945 – De Baanhoekbrug werd aangevallen door geallieerde vliegtuigen.
- 29 maart 1945 – Bombardement op verdedigingswerken langs de Rijksweg.

Bommen in de omgeving van Baanhoek

Zoals gezegd was de meerderheid van bovenstaande aanvallen gericht op de haven. Deze aanvallen vonden echter dusdanig ver van het onderzoeksgebied Benedenveer plaats, dat zij niet worden meegenomen in de analyse. In dit rapport zijn vooral de luchtaanvallen relevant die plaatshadden in de omgeving van Baanhoek en de spoorbrug over de Beneden Merwede. Deze aanvallen worden onderworpen aan een nadere analyse.

Het betreft de volgende data:

- **25 oktober 1940**

Op 25 oktober 1940 meldt een verslag van de Luchbeschermingsdienst van Sliedrecht: *‘Heden morgen 25 oktober 1940 werden enige minuten voor zeven uur een aantal zware bommen boven Sliedrecht afgeworpen. Er waren geen persoonlijke ongelukken, echter wel veel schade aan woningen’.*²

¹ Vooronderzoek *conventionele explosieven uit de Tweede Wereldoorlog. Sliedrecht Het Plaatje*, uitgevoerd door de firma ACE (2014) 36.

² J.A. Batenburg, *Sliedrecht in oorlogstijd 1940-1945* (Sliedrecht, 1944) 86.

In het overzichtswerk *Sliedrecht in oorlogstijd* schrijft J.A. Batenburg: 'Deze zware bommen die bij de Sliedrechtse dijk vielen vormden kraters van 6 á 7 meter. Een stenen dam achter de woning D-26 werd geraakt. Enige basaltblokken werden weggeslingerd. (...) Eén andere bom viel op 6 meter achter het huis D-67 en één bom op 6 meter achter het pand D-89 en één bom in een weiland achter de woning D-91. Eén van de overige bommen ontplofte in veengrond waardoor een groot deel van de woningen onder de modder kwamen te zitten. (...) Er was veel glasschade en schade aan schoorstenen en dakpannen'.

Uit bovenstaande passage blijkt dat de bommen terecht kwamen in wijk-D. Sliedrecht was destijds ingedeeld de wijken A t/m F. Wijk D lag ten westen van Sliedrecht tussen de Tolsteeg en Papendrecht. Het huidige onderzoeksgebied lag echter in wijk-E. Hiertoe werd de bebouwing gerekend die langs de parallelwegen lag, die naast de spoorlijn vanaf het station naar de spoorbrug liepen.³ Als voorlopige conclusie kan worden gesteld dat er op 25 oktober 1940 geen bommen in het onderzoeksgebied zijn gevallen.

- **22 februari 1944**

Batenburg schrijft dat tijdens die dag: 'In een eiland ten westen van de Tolsteeg te Sliedrecht op dinsdag 22 februari 1944 (...) 114 mitrailleurpatronen en 5 hulzen [werden] gevonden van een oost-west gaand vliegtuig. Er werd geen schade aangericht.'⁴

- **16 september 1944**

Uit een overzicht van luchtaanvallen op Nederlands grondgebied blijkt dat Britse Lancaster-bommenwerpers van het No. 90 squadron bommen afwierpen op de Baanhoekbrug.⁵

- **10 december 1944**

Over deze aanval schrijft Batenburg: 'Op zondag 10 december 1944 wordt door een vliegtuig de spoorbrug om 12.15 uur onder vuur genomen waarbij er ook enige bommen afgeworpen worden. Er zijn geen gewonden, maar aan de omliggende woningen is aanzienlijke schade. Zover het mogelijk is worden de woningen opgeknapt en bewoonbaar gemaakt.'⁶ In het naslagwerk *Spoorwegen in oorlogstijd* staat vermeld dat acht Typhoons van het 257^e Squadron om 12.00 uur de spoorbrug over de Beneden Merwede bij Baanhoek (km 87.33 in de Betuwelijn naar Geldermalsen) aanvielen. Ze gebruikten daarvoor zes bommen van 500 pond en tien bommen van 1000 pond.⁷

³ Batenburg, *Sliedrecht in oorlogstijd*, voorwoord.

⁴ Batenburg, *Sliedrecht*, 156.

⁵ T. Eversteijn, *Bombardementen, raketbeschietingen, neergekomen V-wapens en militaire vliegtuigverliezen in de periode 10 mei 1940-5 mei 1945* (z.p. 2011) 2263.

⁶ Batenburg, *Sliedrecht*, 226

⁷ C. Huurman, *Het Spoorwegbedrijf in oorlogstijd 1939-1945* ('s Hertogenbosch, 2001) 361.

- **23 januari 1945**

In de winter van 1944 stonden de geallieerde grondtroepen aan de Maas. Sliedrecht lag nu niet ver meer van de frontlinie. Op 23 januari 1945 vielen er twee bommen op de spoorbrug. Volgens Batenbrug was er niet veel schade en was de spoorbrug binnen tien uur hersteld.⁸

- **6 februari 1945**

Het vooronderzoek van Van der Herik uit 2004 meldt over deze aanval het volgende: 'De Baanhoekbrug (spoorbrug over de Beneden Merwede) wordt door vliegtuigen aangevallen. 500 pounds missen hun doel en komen onder andere in het water terecht'.⁹ De aanval werd uitgevoerd door Britse Typhoon-jachtbommenwerpers.¹⁰

- **29 maart 1945**

In de winter van 1945 liep het front langs de Maas. Nu de geallieerden zo dichtbij lagen, nam de Duitse bezetter maatregelen om de verdediging te versterken. Langs de rijksweg 15 (de huidige A15) werden verdedigingswerken aangebracht, 'bestaande uit mangaten, autoboxen, versperringen, zandheuvelds, etc'.¹¹

De verdedigingswerken langs de A-15 bleven niet onopgemerkt door de geallieerde luchtmacht. Op 29 maart 1945 voerden een aantal geallieerde vliegtuigen een aanval uit op de verdedigingswerken langs de Rijksweg. Batenburg: 'Vijftien bommen werden afgeworpen. Een aantal bommen kwam terecht in twee weilanden, liggende aan beide kanten van de spoordijk Dordrecht-Gorinchem. Eén bom trof de rijksweg, één bom vernielde de betonplaten van de rijksweg. De Tolsteeg werd ook getroffen, waardoor deze weg onbruikbaar werd. Duits geschut met een munitiewagen dat bij de spoorlijn opgesteld staat, vertrekt diezelfde dag nog naar Rotterdam. Er zijn geen slachtoffers bij deze aanval te betreuren'.¹²

- **12 april 1945: de spoorbrug opgeblazen**

De laatste grote oorlogsdaad in Sliedrecht vond plaats op 12 april 1945. In een wanhoopspoging om de geallieerde opmars te stuiten bleezen Duitse Sprengcommando's met explosieven een deel van de spoorbrug bij Baanhoek op. Bij de schokgolven die vrijkwamen liepen veel woningen in de wijde omtrek schade op; hierbij sneuvelen vooral veel ruiten.¹³ Het duurde twee jaar voordat de brug op 14 juli 1947 weer werd opengesteld voor verkeer.

VLIEGTUIGCRASHES

In 2008 is voor het eerst het verliesregister van de Studiegroep Luchtoorlog 1939-1945 (SGLO) samengesteld. Dit register, dat van tijd tot tijd wordt geüpdate aan de hand van nieuw beschikbaar komende historische informatie, betreft een in verregaande mate correct en volledig overzicht van de crashes van militaire vliegtuigen die in de Tweede Wereldoorlog op Nederlands grondgebied hebben plaatsgevonden. Saricon heeft de database van de Studiegroep Luchtoorlog op de zoekterm 'Sliedrecht' geraadpleegd en geen crashes gevonden die relevant zijn voor het onderzoeksgebied.

⁸ Batenburg, *Sliedrecht*, 196.

⁹ Vooronderzoek *Historisch Onderzoek Molendijk/002*, uitgevoerd door firma Van den Herik (2004) 4.

¹⁰ Eversteijn, *Bombardementen*, 2637.

¹¹ Batenburg, *Sliedrecht*, 241.

¹² Batenbrug, *Sliedrecht*, 196.

¹³ Batenburg, *Sliedrecht*, 252.

3.3 REGIONAAL ARCHIEF DORDRECHT (ARCHIEFBEWAAARPLAATS GEMEENTEARCHIEF SLIEDRECHT)

In het Regionaal Archief Dordrecht wordt het gemeentearchief van Sliedrecht bewaard en beheerd. Voor dit onderzoek is het gemeentearchief Sliedrecht (toegangsnummer 1013) geraadpleegd.

- **Archief Gemeente Sliedrecht, 1932-1970 (toegangsnummer 709)**

Luchtbeschermingsdienst

In het archief van de gemeente Sliedrecht zijn documenten van de luchtbeschermingsdienst aanwezig.

De luchtbeschermingsdienst was tijdens de Tweede Wereldoorlog verantwoordelijk voor het geven van luchtalarm bij bombardementen, het controleren van verduisteringsmaatregelen en het opnemen van schade na uitgevoerde bombardementen.

Idealiter worden bij het archiefonderzoek – door de luchtbeschermingsdienst, politie of marechaussee opgestelde – processen-verbaal aangetroffen van plaatsgehad hebbende luchtaanvallen, of andere gedetailleerde verslagen van luchtaanvallen. De beschikbaarheid van dergelijke documenten wisselt sterk per luchtbeschermingsdienstarchief. In het geval van de gemeente Sliedrecht zijn de volgende dossiers geraadpleegd:

Geraadpleegde stukken:

Inventarisnummer	Omschrijving	Relevant
1288	Organisatie van de dienst	Nee
1289	Rapporten inzake bombardementen	Ja. Zie tabel mogelijk relevante stukken.
1290	Luchtbeschermingsplan	Nee

Mogelijk relevante stukken:

Inventarisnummer	Omschrijving	Inhoud
1289	25.10.1940. Het Hoofd Luchtbeschermingsdienst aan de burgemeester van Sliedrecht	<p>'Hedenmorgen (...) zyn bommen ingeslagen aan het benedeneind der gemeente:</p> <p>Een op de stenen dam achter D 26</p> <p>Een op 6 M. achter het huisje D 67</p> <p>Een [op 6 meter achter het huisje] D 89</p> <p>Een in het weiland achter D 91</p> <p>Het waren blijkbaar alle vier zware mijnbommen welke kraters van 6 á 7 M diameter geslagen hebben. (...)</p> <p>De materiële schade is wel vrij aanzienlijk vooral bij de huisjes D 67 en D 69, maar valt toch</p>

Inventaris-nummer	Omschrijving	Inhoud
		<p>mede wanneer rekening wordt gehouden met de korte afstand waarop de bommen zijn ingeslagen. Er zijn wel zeer veel ruiten gebroken in den geheelen omtrek.</p> <p>Naderhand is gebleken dat ook nog een zware mijnbom is ingeslagen ten Zuiden van de Merwede, alsmede 6 stuks brandbommen welke gaten hebben veroorzaakt van 10 à 12 cm. diameter en meer dan 2 m. diepte. (...)</p>
	<p>29.03.1945 Verslag van het Hoofd Luchtbeschermingsdienst</p>	<p>'Rapport omtrent bominslag. Heden om 10.45 uur werden bommen afgeworpen boven deze gemeente. Hiervan vielen er 15 in het weiland aan weerszijden van de spoordijk Dordrecht-Gorinchem. Er werden gaten in de grond geslagen maar geen schade aangericht. Een bom viel op de Rijksweg Nr. 15 van Rotterdam naar Nijmegen. Het betondek werd vernield en een groot gat geslagen. Het verkeer kan doorgaan aan een der zijkanten. Een bom viel op de Tolsteeg welke de verbinding vormt van Sliedrecht met de Albasserwaard. De weg werd ter plaatse totaal vernield en het verkeer is gestremd. Een bom viel langs de parallelweg ten Oosten van de spoorbaan en beschadigde deze weg. Het verkeer kon hier geen doorgang vinden. Een bom viel ten slotte op de spoordijk op ca. 4 M. van de rails. Het talud van de spoordijk werd ernstig beschadigd. Het spoorwegverkeer gaat door. Er werd luchtalarm gegeven om 10.45 en einde luchtalarm om 10.55. Na het doorgeven van bovengenoemde bominslagen werd melding gemaakt van een niet ontplofte bom in het weiland ongeveer 200 M ach-</p>

Inventaris-nummer	Omschrijving	Inhoud
		<p>ter de woningen van de Sliedrechtschen dijk (verkeersweg Gorinchem-Dordrecht). Er was een stabilisatie-inrichting van een bom te zien van ca. 0,30 M. diameter in geheel ongeschonden toestand, terwijl in een cirkel van minstens 1 KM. geen bom gevallen was. Bij nader onderzoek bleek er toch geen bom te liggen en dat de staart daar op onverklaarbare wijze terecht te zijn gekomen. Hier moesten dus geen speciale maatregelen worden genomen.'</p>
	<p>23.02.1944 Bericht van de Luchtbeschermingsdienst Sliedrecht aan het de Rijksinspectie voor de bescherming tegen Luchtaanvallen</p>	<p>'Ondergetekende (...) verklaart (...) dat op Dinsdag 22 Februari 1944 des namiddags te omstreeks 15.45 uur door den agent van politie (...) in den Sliedrechtschen polder onder deze gemeente op de grens Wijngaarden 114 mitrailleurpatronen en 5 ledige hulzen werden aangetroffen, zeer waarschijnlijk afkomstig van een Oost-West gaan vliegtuig. Persoonlijke ongelukken kwamen niet voor, terwijl schade niet werd aangericht. (...)'</p>
	<p>10.12.1944 Schadeoverzicht van de Luchtbeschermingsdienst</p>	<p>'Bij den op Zondag 10 December 1944 des namiddags te omstreeks 12.15 uur plaats gehad hebbende vliegtuigaanval met bommen op de spoorbrug in deze gemeente werd de navolgende schade toegebracht:</p> <p>Van het huisje, bewoond door den spoorwegaarbeid G. van Woezik, F 61, werden alle ruiten vernield en de ramen ontzet. Van de na te noemen woningen werden hoofdzakelijk ruiten vernield en eenige pannen beschadigd of vernield:</p> <p>[Er volgt een opsomming per woning van de aangerichte schade, waarbij vooral melding</p>

Inventaris-nummer	Omschrijving	Inhoud
		wordt gemaakt van vernielde ruiten en dakpannen in wijk-D.]

Oorlogsschaderapporten

In het archief van de gemeente Sliedrecht zijn oorlogsschaderapporten aangetroffen. Oorlogsschaderapporten kunnen bijvoorbeeld opgaven van schade aan de schade-enquêtecommissie betreffen. Deze schade-enquêtecommissie is na de Tweede Wereldoorlog door het ministerie van Financiën in het leven geroepen om geleden oorlogsschade te registreren en te taxeren voor vergoeding. Maar – en dit kon verschillen per gemeente en per provincie – er zijn diverse andere soorten oorlogsschaderapporten bekend, zowel uit de periode Tweede Wereldoorlog als uit de naoorlogse periode.

Oorlogsschaderapporten zijn in vergelijking met processen-verbaal of andere gedetailleerde verslagen van luchtaanvallen minder geschikt voor gebruik in de fase 'beoordeling bronnen-materiaal' van het vooronderzoek CE. De aard en concrete locaties van de oorlogshandelingen zijn in veel gevallen moeilijk uit de documenten te herleiden. In het geval van de gemeente Sliedrecht zijn de volgende dossiers geraadpleegd:

Geraadpleegde stukken:

Inventaris-nummer	Omschrijving	Relevant
1791	Stukken betreffende het verrichten van persoonlijke diensten op vordering van de Duitse Weermacht en afwikkeling van de hierdoor opgelopen schade.	Nee
1792	Stukken betreffende de advisering van de minister van Wederopbouw en Volkshuisvesting omtrent de vergoeding van oorlogs- en bezettingsschade aan particulieren.	Ja. Zie tabel mogelijk relevante stukken.
1793-1794	Stukken betreffende de aangifte en het afwickelen van oorlogs- en bezettingsschade aan wegen, bruggen, scholen, dienstgebouwen en woningen, 1940-1958	Nee

Mogelijk relevante stukken:

Inventaris-nummer	Omschrijving
1792	De stukken bevatten veel documentatie over de afwikkeling van de vergoeding van geleden oorlogs- en bezettingsschade. Het is binnen het kader van dit onderzoek onmogelijk een volledig overzicht van de schade aan alle individuele woningen. In de archiefstukken wordt veelvuldig melding gemaakt van schade in Baanhoek wijk-D, langs de Sliedrechtse dijk. Vermeldingen van schade in wijk-E – waarbinnen het huidige onderzoek valt – zijn echter niet aangetroffen.
1793-1794	Zie bovenstaand commentaar.

Aangetroffen / geruimde explosieven

In het archief van de gemeente Sliedrecht zijn geen documenten aangetroffen betreffende het aantreffen en/of ruimen van explosieven gedurende de Tweede Wereldoorlog en daarna.

3.4 NATIONAAL ARCHIEF (ARCHIEFBEWaarPLAATS PROVINCIAAL ARCHIEF ZUID-HOLLAND)

Saricon heeft het provinciaal archief Zuid-Holland in Den Haag bezocht. Hier berust het archief van het Militair Gezag in Zuid-Holland. Het Militair Gezag vormde in de periode tussen de bevrijding en de herinstallatie van de Nederlandse regering het bevoegd gezag in de bevrijde delen van Nederland. Het werkte in deze periode samen met de geallieerde bevrijdingslegers.

Een van de taken van het Militair Gezag was het (mede) coördineren van het ruimen van mijnen en andere explosieven. Ook kende het Militair Gezag een sectie luchtbescherming; in de praktijk ging het daarbij veelal om registratie van crashes van Duitse V-wapens.

In de archieven van het Militair Gezag zijn over bovengenoemde onderwerpen dan ook diverse documenten terug te vinden.

Aan het hoofd van het Militair Gezag in elke provincie stond een Provinciaal Militaire Commissaris (PMC); het Militair Gezag in elke provincie was verdeeld in verschillende districten. De gemeente Sliedrecht viel onder de District Militaire Commissaris (DMC) Dordrecht.

Saricon heeft zowel stukken van de PMC Zuid-Holland als van de DMC Dordrecht geraadpleegd. Hieronder volgt de aangetroffen informatie.

- **Collectie Archieven Militair Gezag in Zuid-Holland, 1944-1947 (toegangsnummer 3.09.34)**

Geraadpleegde stukken:

Inventarisnr.	Omschrijving	Relevant
43	PMC Zuid-Holland, Quarles van Ufford, 4 september 1944-31 juli 1945. Stukken betreffende de opsporing en opruiming van mijnen, bommen, munitie en andere explosieven, 1945.	Nee
146	PMC Zuid-Holland, Bloemarts, 1 okt 1945-24 nov 1945. Stukken betreffende de opsporing en opruiming van mijnen, bommen, munitie en andere explosieven, 1945.	Nee
147	PMC Zuid-Holland, Bloemarts, 1 okt 1945-24 nov 1945. Stukken betreffende het onderzoek naar verongelukte geallieerde vliegtuigen en hun bemanningen en de berging van vliegtuigwrakken, 1945.	Nee
360	DMC Dordrecht. Ingekomen en doorslagen van uitgaande stukken, 1945	Nee
361	DMC Dordrecht. Stukken betreffende de opsporing en opruiming van mijnen, bommen, springstof en andere explosieven, 1945	Nee.

Met betrekking tot het onderzoeksgebied zijn geen relevante gegevens gevonden.

3.5 NATIONAAL ARCHIEF, OVERIGE ARCHIEVEN.

Saricon heeft het Nationaal Archief te Den Haag geraadpleegd. Het volgende dossier is ingezien:

- **Inspectie Bescherming Bevolking Luchtaanvallen (toegangsnummer 2.04.53.15)**

De **Inspectie Bescherming Bevolking Luchtaanvallen** werd in 1936 opgericht met als taak om alle gemeentelijke activiteiten op het terrein van bescherming tegen luchtaanvallen te coördineren. In dit archief zijn documenten over uiteenlopende onderwerpen te vinden, zoals voorlichtingsmateriaal voor de bevolking, regels voor verduistering, en maatregelen voor de bescherming van kunstschaten, monumenten, scholen en kerken. Voor een beperkt aantal gemeenten in Nederland bevat dit archief bovendien rapporten over bombardementen en andere luchtactiviteiten in de eerste oorlogsjaren. Naar deze laatste gegevens is in dit archief gezocht.

Geraadpleegde stukken:

Inventarisnr.	Omschrijving	Relevant
76	Meldingen en processen-verbaal ontvangen van gemeenten over geallieerde luchtactiviteiten, 1940-1941, Zuid-Holland	Nee

Verder zijn in het Nationaal Archief documenten uit het volgende archief ingezien:

- **Ministerie van Binnenlandse Zaken, Korps Hulpverleningsdienst (toegangsnummer 2.04.110)**

Na de Tweede Wereldoorlog, in februari 1946, werd het **Korps Hulpverleningsdienst** geformeerd uit personeel van luchtbeschermingsdiensten van verschillende gemeenten. Het korps hielp bij de ruiming van achtergebleven munitie en kreeg daartoe enige opleiding van militaire instanties. Ook had het korps een voorlichtingstaak aan kinderen over zwerfmunitie. In de loop der jaren bleek echter dat het, inmiddels sterk ingekrompen korps, zijn taken niet meer goed kon uitoefenen en in 1972 werd besloten om de verantwoordelijkheid voor het opruimen van munitie over te dragen aan het ministerie van Defensie. Het Korps Hulpverleningsdienst werd op 31 december 1972 opgeheven.

Geraadpleegde stukken:

Inventarisnr.	Omschrijving
5	Correspondentie van de Hulpverleningsdienst, 1959-1974
47	Stukken betreffende de bewaking van munitiedumps, 1947.
51-66	Registers inzake meldingen van geruimde explosieven. Diverse kringen, 1954-1967.
68	Stukken betreffende het dumpen van munitie in zee, 1960-1971.

In de correspondentie van de Hulpverleningsdienst (inventarisnummer 5) zijn juridische en administratieve stukken aanwezig betreffende het bestuur van de organisatie. In inventarisnummer 47 worden stukken bewaard over de bewaking van de munitieopslagdepots en het vervoer ervan naar dumpplaatsen. Exacte locaties waar deze depots gelegen waren worden niet genoemd. Voor wat betreft de locatie van de dumpplaatsen kan uit inventarisnummer 68 worden opgemaakt dat dit veelvuldig gebeurde in de Oosterschelde bij het 'gat van Zierikzee'. In de registers inzake de meldingen van geruimde explosieven (inventarisnummers 51 t/m 66) is per gemeente vastgelegd hoeveel granaten en kleinkalibermunitie er is verzameld en wie (welke ruimploeg) de munitie heeft opgeruimd. In het register is minutieus bijgehouden hoeveel ton aan munitie uit een gemeente per jaar is afgevoerd voor dump en/ of vernie-

tiging. Echter, detailinformatie op welke locatie binnen de gemeente de munitie is aangetroffen ontbreekt.

Dergelijke informatie is in de periode waarin het Korps Hulpverleningsdienst actief was (1946-1972) vermoedelijk wel gedocumenteerd, maar vervolgens vernietigd, ofwel niet zodanig gearchiveerd dat deze informatie heden ten dage nog vindbaar is.

Dit betekent dat alle momenteel in de explosievenopsporingsbranche actieve partijen wat betreft de in de periode tot 1972 reeds plaatsgehad hebbende explosievenruimingen te maken hebben met een belangrijk hiaat in het vooronderzoek explosieven. Zie paragraaf 5.2, 'leemten in kennis'.

3.6 SEMISTATISCHE ARCHIEFDIENSTEN DEFENSIE

De semistatistische archiefdiensten van het ministerie van Defensie in Rijswijk beheren de archieven van het ministerie van Defensie voordat deze aan het Nationaal Archief worden overgedragen. Geraadpleegd is het archief van de Mijn- en Munitie Opruimings Dienst (MMOD), 1945-1947.¹⁴ De MMOD was na de Tweede Wereldoorlog in Nederland verantwoordelijk voor het opruimen van mijnen en achtergelaten munitie. Het archief bestaat uit meldingen, kaarten, plattegronden en ruimingrapporten van Nederlandse gemeenten.

Saricon heeft de stukken van de (voormalige) gemeenten Sliedrecht geraadpleegd.

- M.M.O.D. rapporten gemeente Sliedrecht, 1945-1947.

Mogelijk relevante stukken:

Datum	Omschrijving
07.10.1946	Brief van de NS aan de commandant van de Mijnen Opruimingsdienst: '(...) moge ik U mededeelen dat op het werkterrein aan den Zuidelijken over in de onmiddellijke nabijheid van de spoorbrug te Sliedrecht een landmijn is aangetroffen. (...) Bij de aangetroffen landmijn is volgens aanwijzingen van de politie te Sliedrecht een roode vlag geplaatst.'
09.10.1946	Reactie op bovenstaande melding van de mijnopruimingsdienst: '(...) De door U in brief aangegeven mijn bleek een granaat te zijn die door ons werd geruimd. Voor zover ons bekend zijn er geen mijnen, granaten, e.a. meer aanwezig in de nabijheid van de brug.'

Met betrekking tot het onderzoeksgebied heeft deze melding verder geen relevantie.

3.7 NEDERLANDS INSTITUUT VOOR MILITAIRE HISTORIE (NIMH)

Het NIMH in Den Haag beheert collecties over de geschiedenis van de Nederlandse krijgsmacht.

- **Collectie Duitse Verdedigingswerken (toegangsnummer 575)**

Geraadpleegd is de collectie met toegangsnummer 575, *Duitse verdedigingswerken en inundaties van Nederlands grondgebied in de oorlog en rapporten van militaire aard vanuit bezet Nederland aan het Bureau Inlichtingen Londen 1940-1945*. Deze collectie bestaat onder meer

¹⁴ Dit archief heeft geen specifiekere aanduiding via een collectie- of toegangsnummer.

uit inlichtingenrapporten en kaarten van Duitse verdedigingswerken, opgemaakt door Nederlandse verzetsgroeperingen.

Geraadpleegde stukken:

Inventarisnr.	Omschrijving	Relevant
454	Bericht, d.d.12.1944 Geheim Wapen/observatie Sliedrecht en V 1 Nijverdal	Nee.

- **Collectie Gevechtsverslagen en Rapporten mei 1940 (toegangsnummer 409)**

In de collectie met toegangsnummer 409, gevechtsverslagen en rapporten mei 1940 is detailinformatie te vinden over de strijd op Nederlands grondgebied in de periode 10-14 mei 1940. De collectie bestaat uit verslagen en rapporten zoals die werden ingeleverd door officieren, onderofficieren en manschappen bij de Krijgsgeschiedkundige Sectie van het Hoofdkwartier van de Generale Staf. Dit gebeurde kort na de strijd of kort na de Tweede Wereldoorlog.

Deze collectie dient conform WSCS-OCE te worden geraadpleegd wanneer het overige bronnenmateriaal indicaties bevat dat de grondonderzoek in mei 1940 relevantie heeft voor het onderzoeksgebied. Dit is met betrekking tot het onderzoeksgebied niet het geval. In of in de directe omgeving van het onderzoeksgebied hebben tijdens de meidagen van 1940 geen gevechten plaatsgevonden. De collectie is dan ook niet geraadpleegd.

- **Collecties luchtoorlog**

Het verliesregister van de SGLO, waarin informatie over vliegtuigcrashes is opgenomen (zie paragraaf 3.2), is gebaseerd op diverse gegevens van luchtoorlogdeskundigen. Een deel van deze gegevens is vindbaar in collecties archiefmateriaal die berusten bij het Nederlands Instituut voor Militaire Historie. Deze collecties bevatten detailinformatie over individuele vliegtuigcrashes die in het SGLO-verliesregister niet is opgenomen.

Saricon heeft gebruikgemaakt van het SGLO-verliesregister als startpunt voor het onderzoek. Tijdens het onderzoek zijn geen gegevens gevonden van individuele vliegtuigcrashes die niet in het register zijn opgenomen. Derhalve was er geen aanleiding om aanvullend onderzoek in de collecties luchtoorlog te verrichten.

3.8 NEDERLANDS INSTITUUT VOOR OORLOGSDOCUMENTATIE (NIOD)

Saricon heeft enkele collecties geraadpleegd die berusten in het Nederlands Instituut voor Oorlogsdokumentatie te Amsterdam. Belangrijke documenten betreffende de luchtoorlog bevinden zich onder meer in de collecties met toegangsnummers 077 en 216k.

- **Collectie Generalkommissariat für das Sicherheitswesen – Höhere SS- und Polizeiführer Nord-West (toegangsnummer 077)**

Geraadpleegde stukken:

Inventarisnr.	Omschrijving	Relevant
518	Verslagen van de Befehlshaber der Ordnungspolizei betreffende de luchtaanvallen op Nederlands grondgebied van 21 tot en met 27 augustus 1940.	Nee
1328	Dagberichten van de Befehlshaber der Ordnungspolizei Den Haag betreffende vijandelijke luchtaanvallen, 1940-1941.	Ja. Zie tabel mogelijk relevante stukken.
1332	Stukken betreffende vijandelijke luchtaanvallen, landingen van vijandelijke vliegeniers, het vinden	Nee

Inventarisnr.	Omschrijving	Relevant
	van versperringsballons, het werpen van springstoffen en het gebruik van sabotagematerialen, 1940-1943.	
1759	Berichtgevingen betreffende neergekomen vliegtuigen, 1943.	Nee

Mogelijk relevante stukken:

Inventarisnr.	Inhoud
1328	25.10.1940. Ziffer 19: 'Am 24.10.1940 , um 7 Uhr, in Sliedrecht (Südholland), 4 Sprengbomben auf Wiese. Nur geringer Schaden an umliegenden Häusern.'
	26.10.1940 'Betrifft Meldung vom 25.10., (...) Ziffer 19: In Sliedrecht ausserdem 1 Spreng- und 12 Brandbomben auf Auckerland. Kein Schaden.'
	10.04.1941 'Am 10.4.41, um 23.02 Uhr, in Sliedrecht (Südholland), 6 Sprengbomben ins freie Feld abgeworfen. Kein Schaden.'

Bovenstaande meldingen van oktober 1940 betreffen één bombardement, namelijk die op 24 oktober 1940.

- **Collectie Departement van Justitie (toegangsnummer 216k)**

Geraadpleegde stukken:

Inventarisnr.	Omschrijving	Relevant
180	Rapporten van de plaatselijke luchtbeschermingsdiensten, politiekorpsen en de Marechaussee inzake het geven van het sein luchtalarm, het neerstorten van vliegtuigen en vliegtuigonderdelen en de vondst van niet-ontploffte explosieven, 23 juni 1943 - 28 april 1944.	Nee
181 -185	Processen-verbaal van de plaatselijke luchtbeschermingsdiensten, politie en Marechaussee met betrekking tot vijandelijke vliegtuigen, bomaanvallen en ontploffingen in verschillende gemeenten	Nee
329	Stukken betreffende het melden van schade door bombardementen en beschietingen uit vliegtuigen, 24 februari 1944 - 31 maart 1945	Nee
331	Stukken betreffende het opstellen van processen-verbaal inzake bombardementen en beschietingen in verschillende gemeenten, 28 september 1944 - 31 maart 1945	Nee
493	Stukken betreffende het instellen van een onderzoek naar de gevolgen van luchtaanvallen, 8 oktober 1944 - 6 februari 1945	Nee

Samenvatting onderzoek NIOD:

Op 24 oktober 1940 kwamen in een weiland bij Sliedrecht vijf brisantbommen en 12 brandbommen neer. Er was slechts geringe schade aan omringende huizen. Een exacte locatie is niet bekend.

Op 10 april 1941 werden zes brisantbommen in het open veld afgeworpen. Deze veroorzaakten geen schade. Een exacte locatie is niet bekend.

3.9 EXPLOSIEVEN OPRUIMINGSDIENST DEFENSIE (EOD)

Saricon heeft twee collecties geraadpleegd afkomstig uit het archief van de Explosieven Opruimingsdienst Defensie (EOD) en haar voorgangers, de collectie ruimrapporten en de collectie mijnenvelddocumentatie.

3.9.1 Collectie ruimrapporten, 1971-heden

Het is binnen de opdracht voor dit vooronderzoek niet mogelijk een overzicht samen te stellen van explosievenruimingen in de periode tot 1971 waarvan kan worden gesteld dat dit (min of meer) volledig is. Dit volgt uit het beschrevene m.b.t. de archieven van het Korps Hulpverleningsdienst in paragraaf 3.5.

Voor de periode vanaf 1971 echter is het wel mogelijk een dergelijk overzicht te geven. Sinds dat jaar zijn alle rapporten (zogenoemde MORA's en UO's) van geruimde explosieven van de EOD en haar voorgangers centraal gearchiveerd. Het grootste gedeelte van dit archief wordt heden beheerd door de Semi-Statistische Archiefdiensten van het Ministerie van Defensie te Rijswijk.

Dit archief is doorzoekbaar op (door de EOD samengestelde) registers op plaatsnaam. Saricon heeft ten behoeve van dit vooronderzoek de volgende registers gebruikt:

- Sliedrecht (tevens is gezocht op de locatie Baanhoek. Hier zijn geen meldingen van gevonden).

De meldingen met een locatiewijzing die naar inschatting van Saricon relevantie kan hebben voor dit onderzoek, zijn bij de EOD opgevraagd en ingezien. De resultaten zijn weergegeven in onderstaande tabel – daarbij is de volgende kleurschakering gehanteerd:

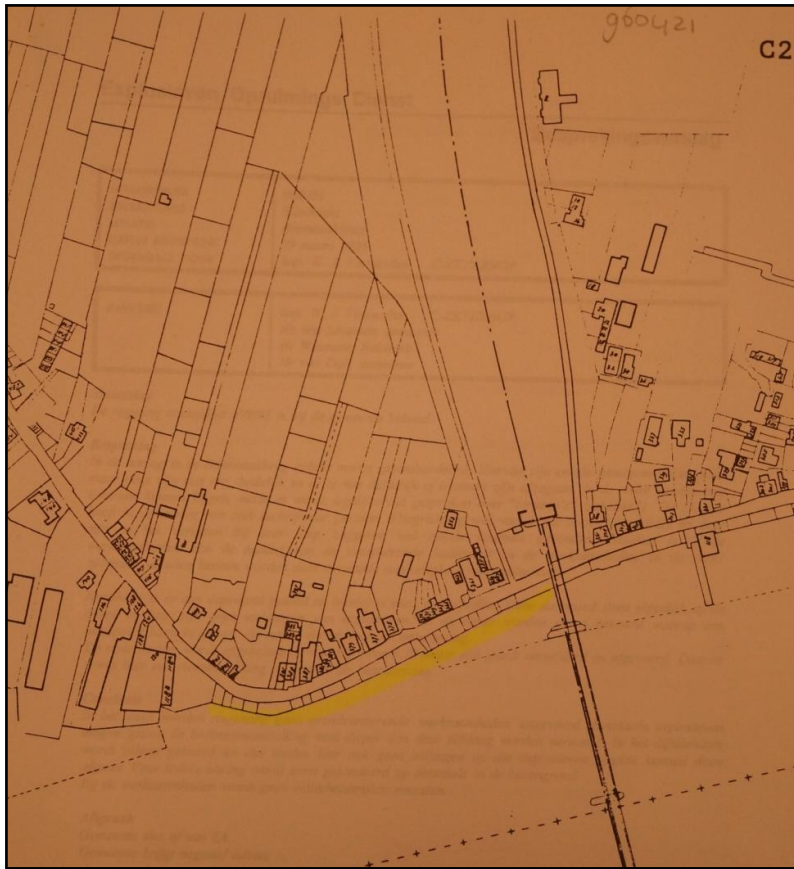
- Groen gemarkeerde locaties liggen (naar inschatting van Saricon) met grote zekerheid zodanig ver buiten het onderzoeksgebied, dat deze verder als niet relevant voor het onderzoek worden beschouwd;
- Van oranje gemarkeerde locaties is de exacte locatie niet duidelijk;
- Rood gemarkeerde locaties liggen (naar inschatting van Saricon) met grote zekerheid binnen het onderzoeksgebied, dan wel op een zodanig korte afstand buiten het onderzoeksgebied, dat zij als (mogelijk) relevant voor het onderzoek moeten worden beschouwd.

NB. Omdat – zowel in de beschikbare registers als op de ruimrapporten zelf – soms duidelijke beschrijvingen van de exacte locaties waar de EOD of haar voorgangers actief was ontbreken, kan niet worden uitgesloten dat in onderstaand overzicht relevante ruimrapporten ontbreken.

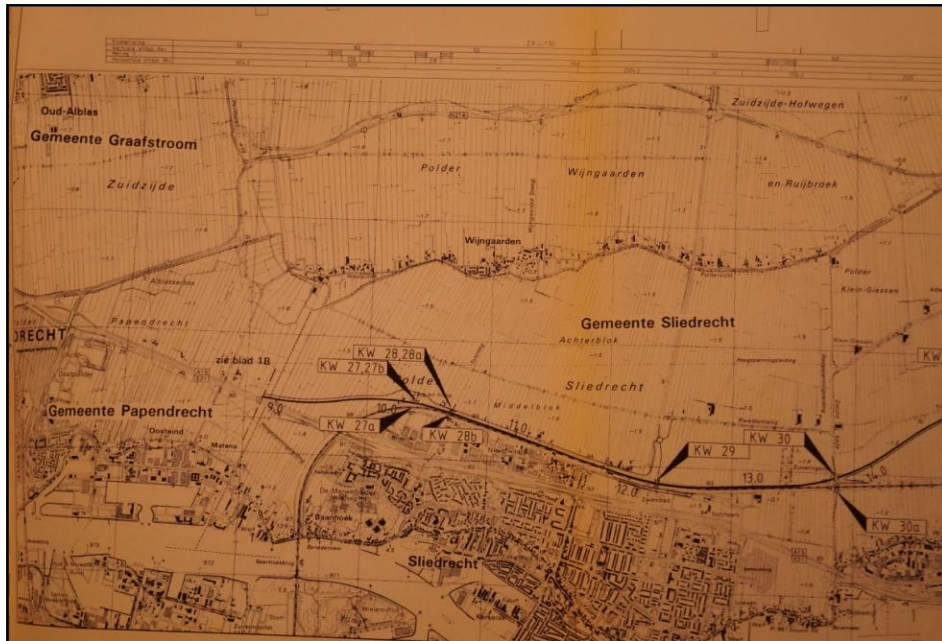
Geraadpleegde ruimrapporten EOD:

Nr.	Datum	Locatiewijzing	Aangetroffen explosieven	Aanvullende informatie
19960421	18.03.1996	Baanhoekbrug te Sliedrecht	Geen	Naar aanleiding van hardnekkige geruchten over mogelijke blindgangers uit WO II stelt de EOD een onderzoek in bij de Baanhoekbrug. Dit in het kader van een dijkverzwaring aan de Baanhoek-West. De EOD zag uiteindelijk geen aanleiding om tot

Nr.	Datum	Locatieverwijzing	Aangetroffen explosieven	Aanvullende informatie
				een opsporingsactie over te gaan.
20001160	14.06.2000	Gebied tussen Tolsteeg en provinciale weg te Sliedrecht.	Geen	Betreft vooronderzoek naar conventionele explosieven ten behoeve van de aanleg van een gasleiding door de Gasunie. Het onderzoeksgebied bevond zich destijds ten noorden van de Parallelweg en is zodoende niet relevant voor dit rapport.
20001363	13.07.2000	Gebied tussen Tolsteeg en provinciale weg te Sliedrecht.	Geen.	Deze UO was gereserveerd voor het uitvoeren van een opsporingsactie (zie voorgaande melding). Hier werd op het laatste moment vanaf gezien.
20041343	15.09.2004	Vooronderzoek locatie Sliedrecht Centrum	Geen	Historisch vooronderzoek uitgevoerd door de EOD naar de mogelijke aanwezigheid van blindgangers in Baanhoek-Oost. Het vooronderzoek richt zich op het bombardement van 25 oktober 1940. Die dag vielen er bommen achter de percelen D26, D67, D89 en D91. Deze adressen zijn na de oorlog gewijzigd in respectievelijk Baanhoek 50, 125, 147 en 149. Deze woningen liggen aan de waterkant bij de Beneden Merwede. De afstand tot het onderzoeksgebied bedraagt minimaal 350 meter.
20041538	18.10.2004	Vooronderzoek locatie Baanhoekbrug en gedempte Haven	Geen	Historisch vooronderzoek uitgevoerd door EOD de naar de mogelijke aanwezigheid van blindgangers in het gebied ten westen van de spoorlijn Sliedrecht-Dordrecht. De EOD zag onvoldoende aanwijzingen voor een zoekactie.

Figuur 3. De EOD heeft in 1996 binnen het gebied dat geel is gemarkeerd, ten westen van de brug, een vooronderzoek uitgevoerd naar mogelijke blindgangers uit WO II. De EOD zag echter geen aanleiding om tot een opsporingsactie over te gaan. Deze locatie valt buiten het onderzoeksgebied (Bron: Archief EOD).

Figuur 4. Kaart van Sliedrecht met daarop aangegeven de locatie waar de EOD in het jaar 2000 een vooronderzoek heeft uitgevoerd naar mogelijke blindgangers uit WO II. Aanleiding was de aanleg van een gasleiding door de Gasunie. Van een opsporingsactie werd uiteindelijk afgezien. Deze locatie vallen buiten het onderzoeksgebied en zijn derhalve niet relevant (Bron: Archief EOD).

3.9.2 Collectie mijnenvelddocumentatie, 1944-1947

Kort na de Tweede Wereldoorlog, in juni 1946, is een inventarisatie gemaakt van alle bekende en vermoedelijke mijnenvelden in Nederland. De Commandant van de Mijnopruimingsdienst (MOD) verklaarde toen dat er op Nederlands grondgebied zo'n 5.400 mijnenvelden waren gekarteerd en dat nog ongeveer 900 mijnenvelden gekarteerd moesten worden. In de jaren direct na de oorlog zijn de, zowel door Duitse als geallieerde eenheden gelegde, mijnenvelden opgeruimd.

Het totale aantal in Nederland geruimde landmijnen wordt geschat op 1,8 miljoen. Alleen al door Duitse krijgsgevangenen zijn een kleine 1,4 miljoen landmijnen geruimd. Verder werden er onder meer mijnen geruimd door geallieerde eenheden (operationeel ruimen – d.w.z. alleen het mijnenvrij maken van gebieden waarvan het direct voordeel opleverde voor de oorlogspanning), door burgermijnopruimingsorganisaties en door het Korps Hulpverleningsdienst. Bij deze mijnenruiming zijn zeker 360 man om het leven gekomen, voor het grootste deel Duitse krijgsgevangenen.

In het najaar van 1947 staakten de organisaties die nog met het systematisch opruimen van mijnen waren belast hun werkzaamheden. Sindsdien zijn op of nabij de locaties van voormalige mijnenvelden nog sporadisch mijnen aangetroffen. Zelfs eind 20^e en begin 21^e eeuw zijn in Nederland nog meerdere vondsten gedaan van in grote hoeveelheden gedumpte mijnen. Het betrof hier mijnenvelden die in de periode 1944-1947 wel waren 'opgeruimd', maar waarbij de mijnen niet zijn afgevoerd of vernietigd, maar ter plaatse begraven. Ook het ter plaatse achterlaten van losse ontstekingsmechanismen, al dan niet bewust, kwam voor.¹⁵

¹⁵ Informatie ontleend aan Meijers, A.H., *Achtung Minen – Danger Mines. Het ruimen van landmijnen in Nederland 1940-1947* (Soesterberg 2013).

De bij de mijnenruiming in de periode 1944-1947 gebruikte mijnenlegrapporten, en de des-tijds opgestelde mijnenruimrapporten, zijn nu in beheer bij de EOD. Uit de ruimrapporten blijkt dat niet in alle gevallen alle gelegde landmijnen zijn aangetroffen.

De EOD beschikt over een zoekleutel op de collectie. Saricon heeft met betrekking tot het onderzoeksgebied bij de EODD een aanvraag om informatie uit de collectie gedaan. Uit het onderzoek bleek dat in en in de directe omgeving van het onderzoeksgebied geen geregi-streerde mijnevelden of op mijnen verdachte gebieden hebben gelegen.

3.10 THE NATIONAL ARCHIVES, LONDEN

In The National Archives te Londen, het nationaal archief van Groot-Brittannië, ligt belangrijk archiefmateriaal over de luchtoorlog in Nederland in de periode 1940-1945, en over de bevrij-ding door Britse en Canadese grondtroepen in 1944-1945.

Saricon heeft in het verleden een grote hoeveelheid voor Nederlands grondgebied relevante gegevens uit dit archief verzameld. In het kader van dit vooronderzoek is in deze gegevens gezocht naar mogelijk voor het onderzoeksgebied relevante informatie.

Deze gegevens worden hieronder per archieftoegang behandeld.

- **Air Ministry: Allied Expeditionary Air Force, later Supreme Headquarters Allied Expeditionary Force (AIR), and 2nd Tactical Air Force: Registered Files and Reports. (Toegangsnummer AIR 37).**

De meeste geallieerde luchtaanvallen op Nederlands grondgebied in de periode 1943-1945 zijn uitgevoerd door luchtmachteenheden die vielen onder de **Second Tactical Air Force** (2nd TAF) van de Royal Air Force (RAF). De 2nd TAF werd in 1943 samengesteld uit verschil-lende bestaande luchtmachtonderdelen, met als doel specifieke luchtsteun te verzorgen aan de opmars van het geallieerde grondleger in Noordwest-Europa.

Toegang AIR 37 bevat diverse voor Nederlandse grondgebied relevante documenten van de 2nd TAF, waaronder de dagelijkse rapporten. Deze *daily logs* van de 2nd TAF kunnen belang-rijke informatie bevatten over operaties van de RAF in de omgeving van het onderzoeksge-bied. Aan de hand van deze dagrapporten kan inzicht worden verkregen in de aard en om-vang van een luchtaanval.

Saricon heeft de in de *daily logs* vermelde aanvallen op Nederlands grondgebied middels een zoekleutel in kaart gebracht.

Geraadpleegde stukken:

Inventarisnr.	Omschrijving	Relevant
712	Daily Log Second Tactical Air Force, Jan. – Apr. 1944	Nee
713	Daily Log Second Tactical Air Force, May – June 1944	Nee
714	Daily Log Second Tactical Air Force, July – August 1944	Nee
715	Daily Log Second Tactical Air Force, Sept. – Oct. 1944	Nee
716	Daily Log Second Tactical Air Force, Nov. – Dec. 1944	Ja. Zie tabel relevante stukken
717	Daily Log Second Tactical Air Force, Jan. – Feb. 1945	
718	Daily Log Second Tactical Air Force, Mar. – May. 1945	Nee

Mogelijk relevante stukken:

Inventarisnr.	Inhoud
716	10.12.1944 'Aircraft: 8 x Typhoons: 257 Squadron. Up: 1157, Down:

Inventarisnr.	Inhoud
	1430. 6 x 500 and 10 x 1000 on Southern two spans of bridge over Oude Maas. D.935624, hit on second span, poss hit and 4 near misses between First and second spans.'
717	01.01.1945 'Aircraft: 8 x Typhoons: 263 Squadron. 146 Wing. Up: 1123, Down: 1412, Claims on ground. Des[troyed]: 2 Barges, Dam[aged]: 20 Barges. Remarks: Barges at D.979616 attacked with 64 R/P. 20 plus left smoking with 2 flamers. Sliedrecht.'
	23.01.1945 'Aircraft: 7 x Typhoons: 266 Squadron, 146 Wing. Up: -, Down:-, Railway Bridge D.759999 not attacked due weather. 14 x 1000 on line D.9563. 1 direct hit, 2 near misses on W. approach. Line cut- bridge not hit.'

- **Air Ministry and Ministry of Defence: Operations Record Books, Commands, 1920-1980 (AIR 24). Fighter Command.**

De RAF was verdeeld in verschillende Commands, waarvan Bomber Command, Fighter Command en Coastal Command de meest relevante zijn. Toegang AIR 24 bevat diverse documenten die zijn verzameld en gearhiveerd op het bevelsniveau van het Command.

Voor onderzoeksgebieden in het midden en westen van Nederland kunnen o.a. de appendices van de Operations Record Books HQ Fighter Command relevant zijn. Vanaf het najaar van 1944, en met name in de eerste maanden van 1945, bombardeerden squadrons van Fighter Command in de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht infrastructurele doelwitten en doelwitten die van doen hadden met lanceringen van Duitse V-wapens.

Saricon heeft deze aanvallen middels een zoek sleutel in kaart gebracht.

Geraadpleegde stukken:

Inventarisnr.	Omschrijving	Relevant
632	H.Q. FIGHTER COMMAND. Appendices. A - D. 01 January 1944 - 31 December 1944	Nee
635	H.Q. FIGHTER COMMAND. Appendices. A - E. 01 December 1944 - 31 December 1944	
638	H.Q. FIGHTER COMMAND. Appendices. A - D. 01 January 1945 - 31 January 1945	
641	H.Q. FIGHTER COMMAND. Appendices. A - D. 01 February 1945 - 28 February 1945	
644	H.Q. FIGHTER COMMAND. Appendices. A - B. 01 March 1945 - 31 March 1945	
648	H.Q. FIGHTER COMMAND. Appendices. A - D. 01 April 1945 - 30 April 1945	

Samenvatting onderzoek National Archives:

Op 10 december 1944 vielen acht jachtbommenwerpers, van het type Hawker Typhoon, de zuidzijde van de Baanhoekbrug aan. Vier bommen waren 'near misses' en kwamen net naast de brug terecht.

Op 1 januari 1945 voerden acht Hawker Typhoons een aanval met raketten uit op binnenvaartschepen in de haven van Sliedrecht

Op 23 januari 1945 voerden zeven Typhoons wederom een aanval uit op de spoorbrug bij Baanhoek. De brug werd niet getroffen.

Bovengenoemde luchtaanvallen vonden plaats buiten het onderzoeksgebied en zijn derhalve voor deze analyse verder niet relevant.

3.11 BUNDESARCHIV-MILITÄRARCHIV, FREIBURG

Saricon beschikt over een verzameling documenten afkomstig uit het Bundesarchiv-Militärarchiv te Freiburg, Duitsland. Voor dit onderzoek zijn de Lageberichten (dagrapporten) van de Luftwaffenführungsstab met meldingen van luchtaanvallen op Nederlands grondgebied over de periode augustus 1940 tot juli 1941 geraadpleegd, alsmede de bij die dagrapporten behorende bijlagen.

De stukken zijn afkomstig uit de volgende dossiers:

- Toegang RL2/II, inv 205-250, 345-348, 1025-1026.

De onderstaande meldingen zijn aangetroffen:

Mogelijk relevante meldingen Luftwaffenführungsstab

Datum	Tijd	Locatie	Afgeworpen explosieven	Details
08.07.1940	?	Sliedrecht	4 (1 blindganger)	'1 Wohnhaus eingestürzt, mehre Wohnhäuser stark beschädigt. 8 Holländer tot, 8 Holländer z.T. schwer verletzt.'
10.04.1941	23.02	Sliedrecht	6 Sprb. [brisantbommen]	'Abwurf in freies Feld, kein Schaden.'

Samenvatting onderzoek Bundesarchiv:

Op 8 juli 1940 vielen bommen in het centrum van Sliedrecht. Hierbij kwamen acht burgers om het leven. Deze locatie valt buiten het onderzoeksgebied en is niet relevant.

Op 10 april 1941 vielen zes brisantbommen bij Sliedrecht in het vrije veld. Er was geen schade. Een exacte locatie is niet bekend.

3.12 NIEUWSBERICHTEN

3.12.1 Saricon Collectie

Saricon beschikt over een collectie explosievengerelateerde nieuwsberichten uit de periode 1982 – heden. Voor de periode van 1982 tot 2003 betreft het een krantenknipseldatabase, voor de periode sinds 2008 betreft het een database met meldingen van nieuwswebsites. De collectie bevat diverse nieuwsberichten over explosieenvondsten in de gemeente Sliedrecht.

Mogelijke relevante nieuwsberichten:

Datum	Inhoud
10.10.1989	<i>De Vonk. Alblasterdam. 'Niet gevaarlijk...</i> Een vrouw deponeerde afgelopen vrijdag een plastic tas met 20-milimetergranaatjes op de balie van het politiebureau met de mededeling dat ze ze op een strandje bij de rivier had gevonden. Ze ging er vanuit dat de dingen niet gevaarlijk waren. De politie dacht daar anders over en schakelde de Explosieven Op-

Datum	Inhoud
	ruimingsdienst (EOD) in.
23.04.1992	<i>Reformatorisch Dagblad</i> en de <i>Dordtenaar</i> . De zoekactie heeft resultaat: aan het Molenpad werd een 3-inch-raket gevonden van Britse fabricaat, afkomstig van een luchtaanval in januari 1945 op de Sliedrechtse haven.
14.11.1997	<i>De Dordtenaar</i> . 'Man vindt granaat in tuinaarde. SLIEDRECHT- In een tuin aan de Sliedrechtse Prickwaert is gisteravond een mortiergranaat gevonden. Een van de buurtbewoners had aarde besteld bij de gemeente met het plan zijn tuin op te hogen. Tijdens het spitten ontdekte hij echter een op een bom lijkend voorwerp van zo'n veertig centimeter.'
17.08.2000	[Bron onbekend] 'Pantsergranaat als speelgoed. SLIEDRECHT- Kinderen hebben drie weken met een pantsergranaat gespeeld. Omwonenden hebben al die tijd niets tegen de politie gezegd. Gisteren deed een voorbijganger dat wel. De verroeste granaat van 18 bij 5 centimeter bleek ongevaarlijk. Hij is door het Explosieven Opruimings Commando meegenomen.'
03.12.2009	www.ad.nl 'Experts zoeken bij Baanhoek bommen uit Tweede Wereldoorlog. Het artikel doet verslag van een zoekactie door het bedrijf KWS langs de spoordijk naar explosieven. Aanleiding is de aanleg van een buisleiding van de Gasunie.

3.13 HEEMKUNDEKRINGEN EN HISTORISCHE VERENIGINGEN

Saricon heeft bij de Historische Vereniging Sliedrecht informatie ingewonnen. Op 16 september 2014 heeft Corstiaan Prince gesproken met de heer Van Rees en de heer Keizer. Besproken is de oorlogsperiode in Sliedrecht, en dan met name de luchtaanvallen in de omgeving van Baanhoek. De lokale deskundigen bevestigden de bevinden uit het hierboven gepresenteerde bronnenmateriaal, zoals de luchtaanval op 25 oktober 1940, 16 september 1944, 10 december 1944, 1 en 23 januari 1945, 6 februari 1945 en 29 maart 1945. Uit de gesprekken die gevoerd zijn is geen nieuw feitenmateriaal met betrekking tot het onderzoeksgebied naar voren gekomen.

3.14 COLLECTIE STAFKAARTEN KADASTER

Saricon heeft de collectie Duitse en geallieerde stafkaarten uit de Tweede Wereldoorlog van het Kadaster te Zwolle geraadpleegd. Deze zijn onder meer gebruikt om een beter inzicht te krijgen in de topografie van het onderzoeksgebied in de Tweede Wereldoorlog. De volgende kaarten zijn gebruikt:

- Stafkaart 03 SE Dordrecht (First Edition) 1:25.000 (1944).

Van de omgeving van het onderzoeksgebied heeft het Kadaster ook een zogenoemde Defence Overprint beschikbaar. Dit is een kaart waarop de bij de geallieerde militaire inlichtingendiensten bekende informatie over Duitse verdedigingswerken is weergegeven. Van het onderzoeksgebied zijn geen relevante Defence Overprints gevonden.

3.15 LUCHTFOTO'S

3.15.1 Luchtfoto's 1940-1945

Gedurende de Tweede Wereldoorlog werden door de Britse en Amerikaanse luchtmachten verkenningsvluchten boven Nederlands grondgebied uitgevoerd waarbij luchtfoto's werden gemaakt. Deze foto's moesten de geallieerde legers inlichtingen verschaffen over geschikte

doelwitten voor luchtaanvallen, over de resultaten van eerder uitgevoerde luchtaanvallen, over Duitse militaire aanwezigheid, en over Duitse oorlogsproductie en overige economische activiteiten.

Hoewel aan de mogelijkheden voor interpretatie van dergelijke luchtfoto's diverse beperkingen kunnen kleven, vormen zij doorgaans een belangrijke bron in het vooronderzoek CE. Idealiter is via deze foto's vast te stellen wat exact de locaties zijn geweest die zijn getroffen door luchtaanvallen, en wat exact de locaties zijn geweest waar militaire objecten aanwezig zijn geweest (en waar dus een verhoogde kans geldt op het achterblijven van CE).

Geraadpleegde luchtfoto's

Saricon heeft de volgende collecties met historische luchtfoto's geraadpleegd:

- Wageningen UR, Afdeling Speciale Collecties van de Universiteitsbibliotheek. Dit archief bevat circa 93.000 luchtverkenningfoto's van Nederlands grondgebied in de oorlogsperiode, gemaakt door de RAF en United States Army Air Forces (USAAF) tijdens de Tweede Wereldoorlog;
- Kadaster te Zwolle. Dit archief bevat circa 110.000 luchtverkenningfoto's van Nederlands grondgebied in de oorlogsperiode, gemaakt door de RAF en USAAF. Ook bevat het archief voor- en naoorlogse luchtfoto's.

Gezien de enorme hoeveelheid luchtfoto's van Nederlands grondgebied, en de verspreiding van deze foto's over verschillende archieven, is het zoeken naar en het vinden van de meest geschikte luchtfoto's voor een vooronderzoek CE vaak geen sinecure.

De geschiedenis van de diverse luchtfotocollecties is complex, onder meer als gevolg van de uitwisseling van luchtfotomateriaal onder de diverse takken van de verschillende geallieerde luchtmachten en grondlegers, maar ook als gevolg van het naoorlogs verplaatsen, dupliceren en vernietigen van (delen van) luchtfotocollecties. Hierdoor bevinden zich vaak kopieën van dezelfde foto's in verschillende archieven – in Nederland, Engeland, Schotland, Canada en de VS. Waar van sommige foto's wereldwijd tientallen kopieën van wisselende kwaliteit kunnen bestaan, is van andere foto's geen enkele kopie meer beschikbaar.

Saricon heeft de afgelopen jaren zoek sleutels ontwikkeld op de luchtfotocollecties van de Wageningen UR en het Kadaster, die zijn gebaseerd op zowel originele zoek sleutels uit de oorlogsperiode (zogenoemde sortieplots) als op zoek sleutels die na de Tweede Wereldoorlog zijn vervaardigd door de beheerders van de collecties.

Door de Duitse firma Luftbilddatenbank, waarmee Saricon heeft samengewerkt voor het onderzoek in TARA, zijn zoek sleutels ontwikkeld op de TARA-collecties.

De door Saricon en Luftbilddatenbank vervaardigde zoek sleutels zijn in verregaande mate volledig, maar garanties dat alle relevante luchtfoto's van een bepaald gebied kunnen zijn gevonden, beoordeeld en gebruikt, kunnen niet worden gegeven. De vindbaarheid van luchtfoto's kan worden beïnvloed door onnauwkeurigheden in zoek sleutels die reeds in de oorlogsperiode en de daaropvolgende decennia zijn gemaakt. Daarnaast kunnen foto's in het verleden zijn vernietigd of vermist zijn geraakt; maar ook kunnen verloren gegaane foto's alsnog opduiken - zaken waarmee alle soorten archiefdocumenten nu eenmaal te maken hebben.

Aan de hand van bovengenoemde zoek sleutels op de collecties luchtfoto's van de Wageningen Universiteit en het Kadaster, zijn de onderstaande luchtfoto's verzameld. Bij de selectie van de luchtfoto's is vooral gezocht naar foto's die uitsluitend konden geven over de resultaten van aanvallen op de spoorbrug bij Baanhoek. Deze brug bevindt zich immers in de nabijheid van het onderzoeksgebied. Uit het onderzoek is gebleken dat de spoorbrug over de Beneden Merwede is aangevallen door vliegtuigen op 16 september 1944, 10 december 1944, 23 ja-

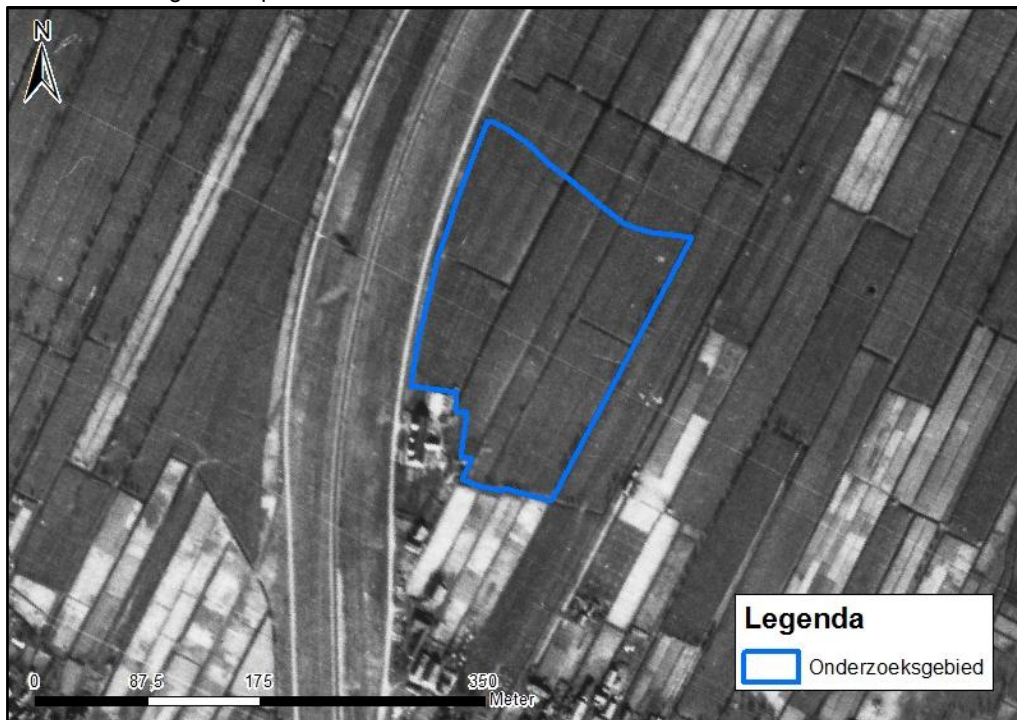
nuari 1945, 6 februari 1945 en 29 maart 1945. Naar aanleiding van deze data is op relevante luchtfoto's gekeken naar eventuele schade aan het landschap binnen het onderzoeksgebied als gevolg van oorlogshandelingen.

Bij de selectie is daarom rekening gehouden met opnamedatum in relatie tot oorlogshandelingen, kwaliteit en schaal van de foto's.¹⁶

Datum van opname	Collectienr.	Sortie/ collectienr.	Fotonummer	Herkomst
8 maart 1943		D-211	4031 (2)	Kadaster
19 september 1944	0027	09	4069	Wageningen
24 december 1944	0110	02	4179	
22 januari 1945	0224	07	3090	
21 februari 1945	0278	02	3138	
			3139	
19 maart 1945	0012	05	4144	
17 april 1945	0011	02	3050	

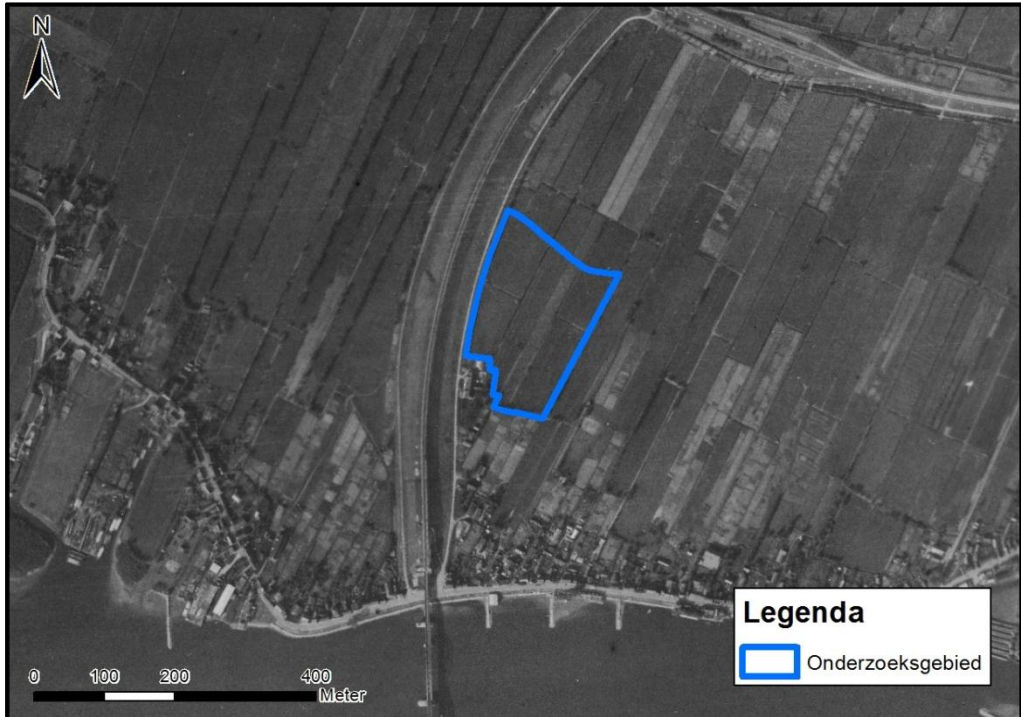
Dekking luchtfoto's

De foto's zijn gepositioneerd in GIS. Hieronder volgt een chronologisch overzicht in hoeverre het onderzoeksgebied op de luchtfoto's te zien is:

Figuur 5. Het onderzoeksgebied op een luchtfoto van 8 maart 1943.

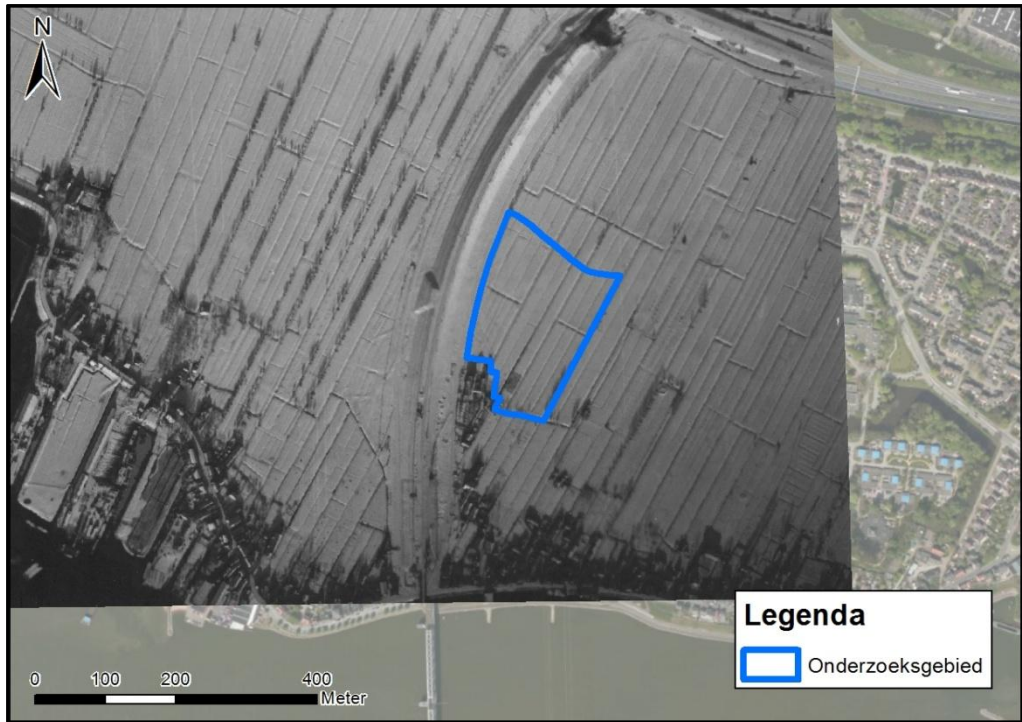
¹⁶ In het WSCS-OCE wordt m.b.t. het luchtfoto-onderzoek vermeld: 'de organisatie dient de beschikbare luchtfoto's te rapporteren en daarin tevens de selectie te motiveren'. Saricon heeft deze tekst niet opgevat als zou er een verplichting bestaan een totaaloverzicht aan te leveren van alle luchtfoto's die dekking hebben met het onderzoeksgebied. Gezien het hierboven beschrevene, wordt een dergelijke inspanning niet zinvol geacht.

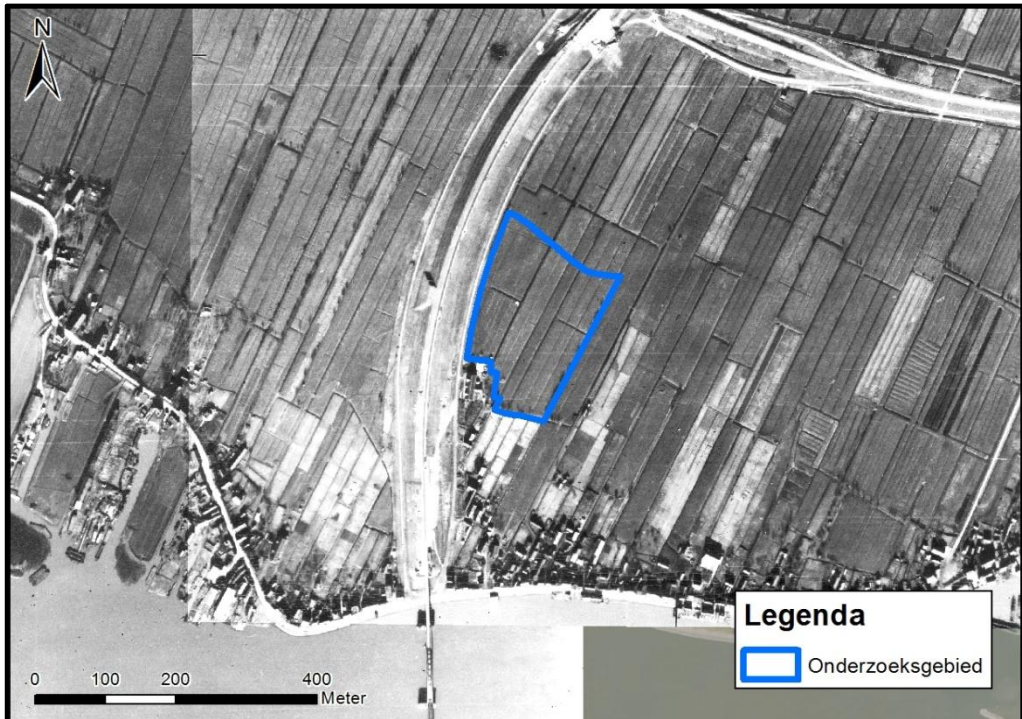
Figuur 6. Het onderzoeksgebied op een luchtfoto van 19 september 1944.

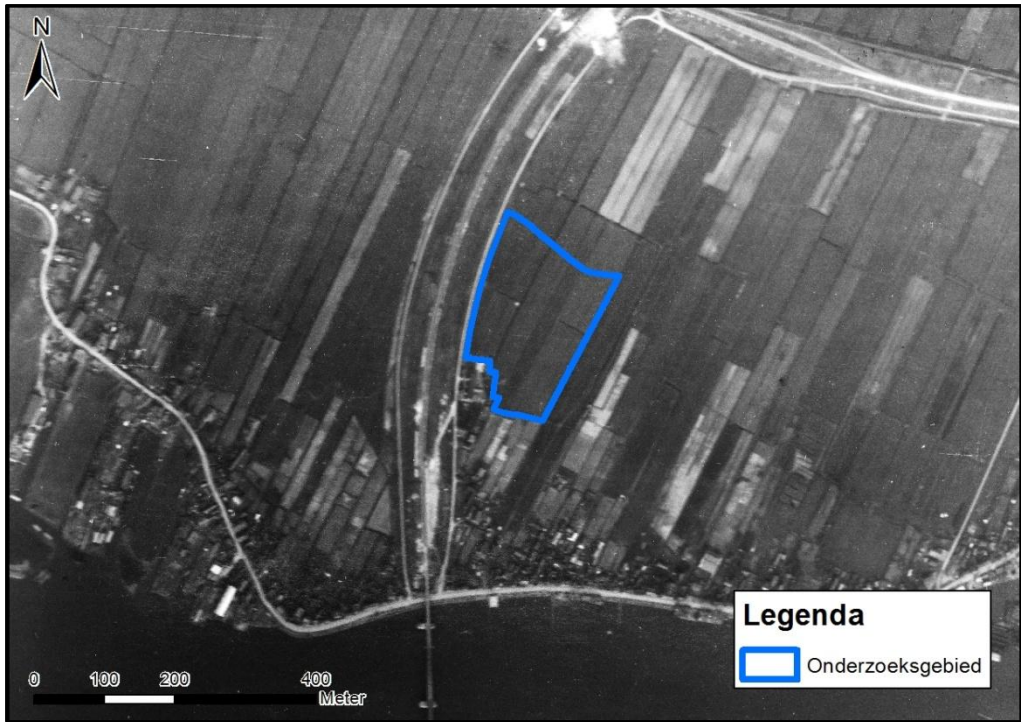
Figuur 7. Het onderzoeksgebied op een luchtfoto van 24 december 1944.

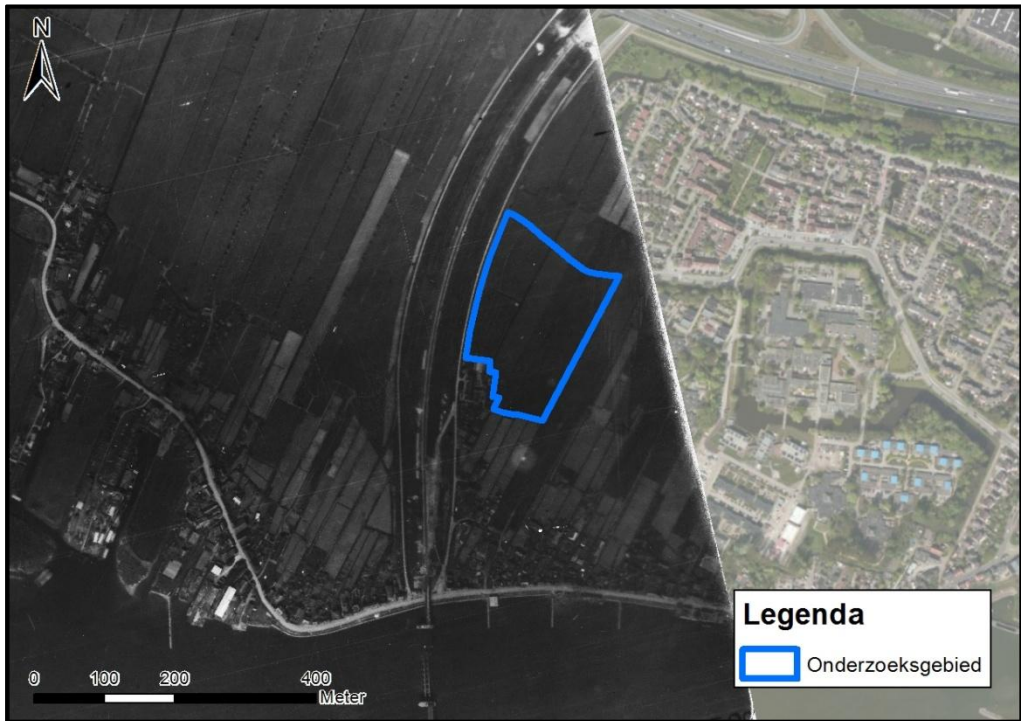
Figuur 8. Het onderzoeksgebied op een luchtfoto van 22 januari 1945.

Figuur 9. Het onderzoeksgebied op een luchtfoto van 21 februari 1945.

Figuur 10. Het onderzoeksgebied op een luchtfoto 19 maart 1945.

Figuur 11. Het onderzoeksgebied op een luchtfoto 17 april 1945. De Baanhoekbrug is vijf dagen eerder deels opgeblazen door het Duitse leger.

Luchtfoto-interpretatie

Op een luchtfoto van 24 december 1944 zijn op de zuidoever van de Merwede kraters in het landschap te zien. Deze kraters zijn het gevolg van de luchtaanval op 10 december 1944. Op luchtfoto's van 19 september 1944 zijn deze kraters namelijk nog niet aanwezig. De kraters liggen op grote afstand van het onderzoeksgebied: 650 meter. Op de noordoever van de rivier zijn geen kraters te zien. Op basis van deze luchtfoto kan gesteld worden dat de luchtaanval van 10 december 1944 niet relevant is voor het onderzoeksgebied.

Figuur 12 De luchtfoto van 24 december 1944. Op 650 meter afstand van het onderzoeksgebied (op de zuidoever van de Merwede) zijn bomkraters te zien (rood omcirkeld).

Op de overige relevante luchtfoto's is binnen en/of in de directe omgeving van het onderzoeksgebied ook geen schade zichtbaar als gevolg is van bombardementen of andere oorlogshandelingen. Evenmin is binnen het onderzoeksgebied schade waarneembaar als gevolg van (Duitse) militaire aanwezigheid, zoals de bouw van stellingen.

3.15.2 Naarlogse luchtfoto's en satellietbeelden

Figuur 13. Het onderzoeksgebied, huidige situatie. Bron: World Imagery via Esri. Als we de huidige satellietbeelden vergelijken met de luchtfoto's dan blijkt dat het onderzoeksgebied net als destijds uit weiland bestond. Wel springt in het oog dat de bebouwing van Sliedrecht ver naar het westen is opgerukt.

4 CHRONOLOGIE RELEVANTE GEBEURTENISSEN

Saricon heeft op basis van de gegevens in hoofdstuk 3 een overzicht van gebeurtenissen tijdens de Tweede Wereldoorlog opgesteld, waarbij gebruik is gemaakt van alle op het moment van opstellen beschikbare bronnen. Deze bronnen zijn besproken in hoofdstuk 3 en opgenomen in de bronnenlijst achter in dit document.

In onderstaande gebeurtenissenlijst is, vooruitlopend op hoofdstuk 5 van deze rapportage, direct een eerste beoordeling van de relevantie voor het onderzoeksgebied opgenomen. Daarbij is de volgende kleurschakering gehanteerd:

- Groen gemarkeerde gebeurtenissen zijn niet relevant, omdat zij met grote zekerheid buiten het onderzoeksgebied hebben plaatsgevonden, dan wel omdat het gaat om zaken op basis waarvan conform het WSCS-OCE geen verdacht gebied hoeft te worden aangemerkt;
- Van oranje gemarkeerde gebeurtenissen is onduidelijk of ze relevantie hebben voor het onderzoeksgebied, omdat de exacte locaties uit het beschikbare bronnenmateriaal niet duidelijk zijn geworden, en dus niet bekend is of het gaat om gebeurtenissen binnen de grenzen van het onderzoeksgebied;¹⁷
- Van rood gemarkeerde gebeurtenissen is het zeker dat ze binnen het onderzoeksgebied hebben plaatsgevonden, dan wel op een zodanig korte afstand buiten het onderzoeksgebied dat zij een nadere analyse verdienen.

Gebeurtenissenlijst:

Datum	Aangetroffen informatie	Bron	Beoordeling relevantie
11.09.1940	Een Duits vliegtuig werpt een bom in een weiland bij de Stationsweg.	Literatuur	Niet relevant, buiten onderzoeksgebied
14.05.1940	Nederlandse militairen blazen de spoorbrug bij Baanhoek op. In de wijde omgeving sneuvelen veel ruiten.	Literatuur	Niet relevant, buiten onderzoeksgebied
08.07.1940	Een Britse Wellington-bommenwerper gooit zeven bommen op de omgeving van de Sliedrechtse haven; er vallen acht doden.	Literatuur Bundesarchiv- Militärarchiv	Niet relevant, buiten onderzoeksgebied
24.10.1940	Volgens Duitse politiebron vallen 5 brisantbommen en 12 brandbommen in een weiland bij Sliedrecht. Er was volgens deze melding slechts geringe schade aan de omliggende huizen.	NIOD	Exacte locatie niet bekend
25.10.1940	In de omgeving van de spoorbrug bij de Sliedrechtse dijk, in wijk-D,	Literatuur Gemeentearchief Sliedrecht	Niet relevant, buiten onderzoeksgebied

¹⁷ Zie ook paragraaf 5.2, leemten in kennis. Paragraaf 6.5.1 van het WSCS-OCE vermeldt in dit kader: "Indicaties/contra-indicaties dienen een locatiewijzing te hebben, aangezien deze essentieel is om te bepalen of de informatie relevant is voor de aanwezigheid van CE in het onderzoeksgebied."

Datum	Aangetroffen informatie	Bron	Beoordeling relevantie
	vallen bommen. Uit een vooronderzoek van de EOD uit 2004 blijkt dat de bommen minstens 350 meter buiten het huidige onderzoeksgebied vielen.	NIOD EOD	
10.04.1941	In een open veld kwamen zes brisantbommen neer. Deze veroorzaakten geen schade.	NIOD	Een exacte locatie is niet bekend.
10.02.1944	Een Amerikaanse bommenwerper in nood gooit bommen in de polder Sliedrecht.	Literatuur	Niet relevant, buiten onderzoeksgebied
16.09.1944	Volgens de lijst van Eversteijn werd de Baanhoekbrug aangevallen door Britse Lancasterbommenwerpers. Deze aanval heeft Saricon in andere bronnen niet kunnen verifiëren. Op een luchtfoto van 19 september 1944 is binnen het onderzoeksgebied geen schade waarneembaar	Literatuur Luchtfoto's	Niet relevant, buiten onderzoeksgebied
15.10.1944	Geallieerde jachtvliegtuigen beschieten een trein. Daarna volgt nog een bombardement op de trein bij het station.	Literatuur	Niet relevant, buiten onderzoeksgebied
30.10.1944	Een Brits vliegtuig beschiet een Duitse colonne op de Rijksweg A-15.	Literatuur	Niet relevant, buiten onderzoeksgebied
10.12.1944	Geallieerde jachtbommenwerpers van het type Typhoon, voeren aanvallen uit op het zuidelijke deel van de spoorbrug bij Baanhoek. Er zijn vier 'near misses' bij de brug. Volgens het archief van de Luchtbeschermingsdienst liepen veel huizen aan de overkant in Wijk-D schade op aan ruiten en dakpannen. Op luchtfoto's van 24 december 1944 zijn op 650 meter afstand van het onderzoeksgebied kraters zichtbaar. Het onderzoeksgebied is bij deze luchtaanval niet geraakt. In en/of in de directe omge-	Literatuur Gemeentearchief Sliedrecht The National Archives Luchtfoto's	Niet relevant, buiten onderzoeksgebied

Datum	Aangetroffen informatie	Bron	Beoordeling relevantie
	ving van het onderzoeksgebied is geen schade zichtbaar.		
01.01.1945	Geallieerde jachtbommenwerpers van het type Hawker Typhoon voeren aanvallen uit op schepen in de haven van Sliedrecht.	Literatuur The National Archives	Niet relevant, buiten onderzoeksgebied
04.01.1945	Hawker Typhoons voeren nogmaals raketaanvallen uit in de haven van Sliedrecht.	Literatuur	Niet relevant, buiten onderzoeksgebied
23.01.1945	De spoorbaan wordt getroffen door twee geallieerde bommen. De schade is gering en binnen tien uur hersteld. Op luchtfoto's van 21 februari 1945 is geen schade zichtbaar binnen het onderzoeksgebied.	Literatuur Luchtfoto's	Niet relevant, buiten onderzoeksgebied
06.02.1945	De Baanhoekbrug wordt door vliegtuigen aangevallen. Bommen, 500 ponders, missen hun doel en komen o.a. in het water terecht. Op luchtfoto's van 21 februari 1945 is geen schade zichtbaar binnen het onderzoeksgebied.	Literatuur Luchtfoto's	Niet relevant, buiten onderzoeksgebied
29.03.1945	Geallieerde jachtvliegtuigen vallen de verdedigingswerken langs de Rijksweg A-15 aan. Volgens het archief van de Luchtbeschermingsdienst viel een bom aan de oostzijde van de spoorbaan en beschadigde deze weg. Een andere bom viel op de spoordijk op vier meter van de rails. Verder wordt melding gemaakt van een mogelijke blindganger in een weiland op ongeveer 200 meter van de Sliedrechtse dijk. In ieder geval was een staartstuk aangetroffen van een bom. Op een luchtfoto van 17 april 1945 is geen schade zichtbaar binnen het onderzoeksgebied.	Literatuur Gemeentearchief Sliedrecht Luchtfoto's	Niet relevant, buiten onderzoeksgebied
12.04.1945	De Duitse bezetter blaast de spoorbrug bij Baan-	Literatuur	Niet relevant. Buiten het onderzoeksgebied.

Datum	Aangetroffen informatie	Bron	Beoordeling relevantie
	broek op. Door de schokgolven sneuvelen in de wijde omgeving veel ruiten en dakpannen.		
2009-2000	<p>In een krantenartikel wordt verslag gedaan van een zoekactie door KWS langs de spoordijk naar explosieven bij Baanhoek. Aanleiding is de aanleg van een buisleiding van de gasunie.</p> <p>In 2000 heeft de EOD voor het spoor ten noorden van het onderzoeksgebied een vooronderzoek uitgevoerd. Een opsporingsactie werd uiteindelijk niet uitgevoerd.</p> <p>Het vooronderzoek werd uitgevoerd voor de Gasunie. Het betreft hier dezelfde locatie als waar in het krantenartikel aan wordt gerefereerd. Deze locatie valt buiten het onderzoeksgebied.</p>	Saricon collectie EOD	Niet relevant. Buiten het onderzoeksgebied.

5 BEOORDELING BRONNENMATERIAAL

5.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk wordt al het op het moment van opstellen van dit rapport beschikbare bronnenmateriaal beoordeeld, om vast te stellen of er voldoende indicaties zijn die duiden op de aanwezigheid van CE en/of restanten daarvan in het onderzoeksgebied, en om vast te stellen of er voldoende indicaties die duiden op de afwezigheid van CE in het onderzoeksgebied (zogenoeten contra-indicaties).

De basis voor deze beoordeling is de gebeurtenissenlijst in hoofdstuk 4. De gebeurtenissen in deze lijst zijn beoordeeld op relevantie aan de hand van onderstaande richtlijnen, afkomstig uit bijlage 3 van het WSCS-OCE. In deze tabel is tevens opgenomen welke richtlijnen deze bijlage bevat voor het in horizontale zin afbakenen van het verdachte gebied.

5.2 LEEMTEN IN KENNIS

Bij het vertalen van de historische informatie die is besproken in dit hoofdstuk naar verdachte gebieden gelden verschillende leemten in kennis. Deze kunnen bijvoorbeeld voortkomen uit het ontbreken van historisch bronnenmateriaal, beperkingen aan de mogelijkheden van luchtfoto-interpretatie, en het niet achterhalen van concrete locaties van gebeurtenissen of objecten.

De leemten in kennis zijn hieronder opgesomd. Hierbij is zo veel mogelijk vermeld, welke in hoofdstuk 3 besproken gebeurtenissen niet tot een concrete locatie zijn herleid. Dit conform punt 3 van paragraaf 6.5.1 van het WSCS-OCE.

- *Onbekende locatie:* In een Duitse politiebron wordt melding gemaakt van vier brijantbommen in een weiland bij Sliedrecht op 24 oktober 1940 en een bombardement op 10 april 1941. De exacte locatie van deze aanvallen is niet bekend;
- *Gebruik van kadastrale aanduidingen in het bronnenmateriaal:* Het onderzoeksgebied was tijdens de Tweede Wereldoorlog vrijwel onbebouwd en bestond uit weiland. Slechts in het midden stond een klein gebouw (mogelijk een schuurtje). Daarnaast stond pal aan de zuidkant van het onderzoeksgebied de 'Oude Hoeve' aan de Parallelweg. Uit de literatuur kan worden opgemaakt dat deze boerderij destijds tot wijk-E behoorde, maar het bijbehorende huisnummer is niet bekend;
- In het rapport van Van den Herik uit 2004 wordt gesproken over een 'kruisverwijzingslijst, waarmee oude adressen kunnen worden omgezet naar de huidige straat- en huisnummers.¹⁸ Bij navraag bij de firma Van den Herik bleek dat deze lijst niet meer terug te vinden was;
- *Mogelijke blindganger:* In het archief van de Luchtbeschermingsdienst wordt op 29 maart 1945 melding gedaan van een mogelijke blindganger op ongeveer 200 meter van de Sliedrechtse dijk. In deze omgeving was een staartstuk aangetroffen van een bom. Een exacte locatie waar deze blindganger is neergekomen is niet bekend;

¹⁸ Firma Van den Herik, *Historisch onderzoek. Kleindiep aan de Molendijk*, 5.

- Niet alle boven Nederland uitgevoerde bomafwerpen zijn van geallieerde zijde even nauwkeurig geregistreerd. Met name 'willekeurige' afwerpen (*jettisons*) als gevolg van het in nood geraken van bommenwerpers zijn hierdoor moeilijker onderzoekbaar.¹⁹;
- Informatie over munitieruimingen in de periode 1940-1970 is veelal niet bewaard gebleven, niet gearchiveerd dan wel niet centraal gedocumenteerd, waardoor het binnen de scope van dit vooronderzoek CE niet mogelijk is hiervan een overzicht samen te stellen waarvan kan worden gesteld dat dit (min of meer) volledig is;
- Informatie over munitieruimingen uit het archief van de EOD in de zeer recente periode zijn nog niet ter inzage beschikbaar, omdat deze nog niet zijn gearchiveerd. De meest recente door de EOD gearchiveerde melding van een munitieruiming in de gemeente Sliedrecht dateert van 2011;
- In het archief van de gemeente Sliedrecht zijn geen documenten aangetroffen betreffende het aantreffen en/of ruimen van explosieven gedurende de Tweede Wereldoorlog en daarna.

5.3 BEOORDELING RELEVANTIE GEBEURTENISSEN VOOR HET ONDERZOEKSGBIED

Uit het historisch onderzoek is gebleken dat de spoorbrug bij Baanhoek in de Tweede Wereldoorlog meerdere keren is aangevallen door geallieerde vliegtuigen: eenmaal in 1940 en enkele keren in 1944-1945.

Uit het bronnenmateriaal is echter niet gebleken dat er bommen zijn neergekomen in het onderzoeksgebied. Op de relevante luchtfoto's na de bombardementen is geen schade in of in de omgeving van het onderzoeksgebied te zien.

Op basis van bovenstaande informatie kan vastgesteld worden dat er geen indicaties zijn dat in het onderzoeksgebied CE zijn achtergebleven. Het onderzoeksgebied is derhalve **onverdacht** op CE.

¹⁹ Een noodsituatie kon zich voordoen wanneer een bommenwerper werd opgejaagd door een vijandelijk jachtvliegtuig, omdat het was aangeschoten door luchtafweer, of door allerlei technische problemen. Ook kon het gebeuren dat als gevolg van een mechanische storing (een deel van) de bommenlading boven het doelwit niet uit het bommenruim was losgekomen (een zogenoemde *hang-up*). In alle gevallen werd bij zo'n 'willekeurige' afworp door geallieerde bommenwerpers gesproken van een 'jettison' (werkwoord: to jettison). Een jettison kon echter ook als oorzaak hebben dat er eerder geen geschikte doelwitten waren gevonden en men de bommen kwijt wilde alvorens de terugtocht naar de vliegbasis te aanvaarden. Wanneer het toestel niet terugkeerde op de basis, konden de noodafwerpen uiteraard niet in logboeken worden geregistreerd. En wanneer het toestel wel terugkeerde, was de plaats van de afworp voor de bemanning vaak niet geheel duidelijk geweest.

6 CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

6.1 CONCLUSIE

In opdracht van aannemersbedrijf Gebr. Blokland bv en Stichting Sportaccommodatie Benedenveer heeft Saricon een vooronderzoek CE uitgevoerd ter plaatse van het nieuwbouwproject Benedenveer in de gemeente Sliedrecht Aanleiding voor het vooronderzoek vormen bouwwerkzaamheden op de locatie.

Op basis van de beoordeling van alle op het moment van opstellen van dit rapport beschikbare bronnenmateriaal is geconcludeerd dat er onvoldoende indicaties zijn om te spreken van de mogelijke aanwezigheid van CE.

Het onderzoeksgebied is **onverdacht** van CE. Dit is gespecificeerd op de CE-bodembelastingkaart in bijlage 3.

6.2 ADVIES VERVOLGTRAJECT

Saricon adviseert een afschrift van dit rapport naar de betrokken gemeente(n) te versturen zodat het bevoegd gezag op de hoogte is van de mogelijke aanwezigheid van CE binnen gedeelten van hun gemeente(n).

Saricon adviseert om geen opsporing van CE te laten uitvoeren in het onderzoeksgebied.

Mochten bij werkzaamheden in de onverdachte gebieden toch spontaan CE worden aangetroffen dan is het zaak dat een procedure in werking wordt gesteld om het risico tot een minimum te beperken. De politie moet worden gewaarschuwd, die de EOD van een eventuele vondst in kennis zal stellen.

7 BIJLAGEN

Bijlage 1
Distributielijst

- Aannemersbedrijf Gebr. Blokland bv;
- Saricon.

Bijlage 2 Bronnenlijst

Rapportages van eerdere (voor)onderzoeken:

- *Vooronderzoek conventionele explosieven uit de Tweede Wereldoorlog. Sliedrecht Het Plaatje* van de firma ACE. Advies Conventionele Explosieven uit Utrecht met kenmerk RA13112-1, december 2013;
- *Historisch Onderzoek Molendijk/002* van de firma Van den Herik d.d. 10 april 2004.

Literatuur:

- Amersfoort, A. en P. Kamphuis (red.), *Mei 1940. De strijd op Nederlands grondgebied* (Den Haag 2012);
- Batenburg, J.A., *Sliedrecht in oorlogstijd 1940-1945* (Sliedrecht, 1944);
- Blankenstein, E. van, *Bruggen in Nederland 1940-1950. Vernieling en herstel* (Zutphen 2009);
- Eversteijn T., *Bombardementen, raketbeschietingen, neergekomen V-wapens en militaire vliegtuigverliezen in de periode 10 mei 1940-5 mei 1945* (z.p. 2011);
- Huurman, C., *Het Spoorwegbedrijf in oorlogstijd 1939-1945* ('s-Hertogenbosch 2001);
- Klep, C. en B. Schoenmaker, *De bevrijding van Nederland 1944-1945. Oorlog op de flank* (Den Haag 1995);
- Korthals Altes, A., *Luchtgevaar. Luchtaanvallen op Nederland 1940-1945* (Wormer 1984);
- Meijers, A.H., *Achtung Minen – Danger Mines. Het ruimen van landmijnen in Nederland 1940-1947* (Soesterberg 2013);
- Studiegroep Luchtoorlog 1939-1945, *Verliesregister 1939-1945. Alle militaire vliegtuigverliezen in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog* (z.p. 2008);
- Zwanenburg, G.J., *En nooit was het stil. ...Kroniek van een luchtoorlog* (Almere z.j.).

Collectie stafkaarten Kadaster, Zwolle:

- Stafkaart 03 SE Dordrecht (First Edition) 1:25.000 (1944).

Luchtfoto's:

Datum van opname	Collectienr.	Sortie/ collectienr.	Fotonummer	Herkomst
8 maart 1943		D-211	4031 (2)	Kadaster
19 september 1944	0027	09	4069	Wageningen
24 december 1944	0110	02	4179	
22 januari 1945	0224	07	3090	
21 februari 1945	0278	02	3138	
			3139	
19 maart 1945	0012	05	4144	
17 april 1945	0011	02	3050	

Gemeente- en streekarchieven:

Regionaal Archief Dordrecht:

Toegang	Inv	Omschrijving
709 Gemeente Sliedrecht, 1932-1970	1288	Organisatie van de dienst
	1289	Rapporten inzake bombardementen
	1290	Luchtbeschermingsplan
	1791	Stukken betreffende het verrichten van persoonlijke diensten op vordering van de Duitse Weermacht en afwikkeling van de hierdoor opgelopen schade.
	1792	Stukken betreffende de advisering van de minister van Wederopbouw en Volkshuisvesting omtrent de vergoeding van oorlogs- en bezettingsschade aan particulieren.
	1793-1794	Stukken betreffende de aangifte en het afwickelen van oorlogs- en bezettingsschade aan wegen, bruggen, scholen, dienstgebouwen en woningen, 1940-1958

Provinciaal Archief Zuid-Holland, Den Haag:

Inventarisnr.	Omschrijving
43	PMC Zuid-Holland, Quarles van Ufford, 4 september 1944-31 juli 1945. Stukken betreffende de opsporing en opruiming van mijnen, bommen, munitie en andere explosieven, 1945.
146	PMC Zuid-Holland, Bloemarts, 1 okt 1945-24 nov 1945. Stukken betreffende de opsporing en opruiming van mijnen, bommen, munitie en andere explosieven, 1945.
147	PMC Zuid-Holland, Bloemarts, 1 okt 1945-24 nov 1945. Stukken betreffende het onderzoek naar verongelukte geallieerde vliegtuigen en hun bemanningen en de berging van vliegtuigwrakken, 1945.
360	DMC Dordrecht. Ingekomen en doorslagen van uitgaande stukken, 1945
361	DMC Dordrecht. Stukken betreffende de opsporing en opruiming van mijnen, bommen, springstof en andere explosieven, 1945

Nationaal Archief, Den Haag:

Toegang	Inventarisnummer
2.04.53.15 Inspectie Bescherming Bevolking Luchtaanvallen	76 Meldingen en processen-verbaal ontvangen van gemeenten over geallieerde luchtactiviteiten, 1940-1941, Zuid-Holland
2.04.110 Ministerie van Binnenlandse Zaken, Korps Hulpverleningsdienst	5 Correspondentie van de Hulpverleningsdienst, 1959-1974
	47 Stukken betreffende de bewaking van munitiedumps, 1947
	51-66 Registers inzake meldingen van geruimde explosieven. Diverse kringen, 1954-1967.
	68 Stukken betreffende het dumpen van munitie in zee, 1960-1971.

Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD), Amsterdam:

Toegang	Inventarisnummer
077 Generalkommissariat für das Sicherheitswesen	518 Verslagen van de Befehlshaber der Ordnungspolizei betreffende de luchtaanvallen op Nederlands grondgebied van 21 tot en met 27 augustus 1940.
	1328 Dagberichten van de Befehlshaber der Ordnungspolizei

Toegang	Inventarisnummer
	Den Haag betreffende vijandelijke luchtaanvallen, 1940-1941. 1332 Stukken betreffende vijandelijke luchtaanvallen, landingen van vijandelijke vliegeniers, het vinden van versperringsballons, het werpen van springstoffen en het gebruik van sabotagematerialen, 1940-1943. 1759 Berichtgevingen betreffende neergekomen vliegtuigen, 1943.
216k Departement van Justitie	180 Rapporten van de plaatselijke luchtbeschermingsdiensten, politiekorpsen en de Marechaussee inzake het geven van het sein luchtalarm, het neerstorten van vliegtuigen en vliegtuigonderdelen en de vondst van niet-ontplofte explosieven, 23 juni 1943 - 28 april 1944. 181 -185 Processen-verbaal van de plaatselijke luchtbeschermingsdiensten, politie en Marechaussee met betrekking tot vijandelijke vliegtuigen, bomaanvallen en ontploffingen in verschillende gemeenten 329 Stukken betreffende het melden van schade door bombardementen en beschietingen uit vliegtuigen, 24 februari 1944 - 31 maart 1945 331 Stukken betreffende het opstellen van processen-verbaal inzake bombardementen en beschietingen in verschillende gemeenten, 28 september 1944 - 31 maart 1945 493 Stukken betreffende het instellen van een onderzoek naar de gevolgen van luchtaanvallen, 8 oktober 1944 - 6 februari 1945

Semistatistische Archiefdiensten Ministerie van Defensie (SSA), Rijswijk:

- Archief van de Mijn- en Munitie Opruimings Dienst (MMOD) 1945-1947.

Saricon Collectie, Sliedrecht:

- Collectie explosievengerelateerde nieuwsberichten 1982 – 2005;

National Archives, Londen:

- Air Ministry: Allied Expeditionary Air Force, later Supreme Headquarters Allied Expeditionary Force (AIR), and 2nd Tactical Air Force: Registered Files and Reports. (Referenties AIR 37-712 tot en met AIR 37-718);
- Air Ministry and Ministry of Defence: Operations Record Books, Commands, 1920-1980. Fighter Command (Referenties AIR 24-632/635/638/641/644/648).

Bundesarchiv-Militärarchiv, Freiburg:

- Toegang RL2/II, inv 205-250, 345-348, 1025-1026.

Explosieven Opruimingsdienst Defensie (EOD), Soesterberg/Rijswijk:

- Collectie ruimrapporten (MORA's en UO's); register Sliedrecht
- Collectie mijnevelddocumentatie.

Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH), Den Haag:

- Collectie 575, Duitse verdedigingswerken en inundaties van Nederlands grondgebied in de oorlog en rapporten van militaire aard vanuit bezet Nederland aan het Bureau Inlichtingen Londen 1940-1945, inventarisnummer 454.

Bijlage 3
CE-bodembelastingkaart

Een digitale versie op A0-formaat van de CE-bodembelastingkaart met kenmerk14S114 is separaat bij dit document gevoegd. Onderstaande tekening is een indicatie van de resultaten van het onderzoek. Het onderzoeksgebied is onverdacht.

Bijlage 4
Certificaten

Member of TÜV NORD Group

Saricon B.V.
te Sliedrecht

heeft aangetoond te beschikken over een VCA-systeem voor het realiseren van veiligheidsbeheersing conform de richtlijnen:

VCA (2008/5.1)**

Evaluatie van het VCA-systeem heeft plaatsgevonden volgens de procedures voor VCA-systeemcertificatie van TÜV Nederland voor het toepassingsgebied:

Het opsporingsproces van conventionele explosieven, waaronder:

- advisering, vooronderzoek, integrale veiligheid,
- het opsporen, benaderen, identificeren en ruimen,
- directievoering en toezicht.

Het uitvoeren van radardetectie tbv archeologie, geologie en het opsporen van ondergrondse structuren en infra.
(Nace code: F 42)

Deze certificatie is onderworpen aan een jaarlijkse evaluatie door TÜV Nederland.

Registratienummer : 13864/1.3
Geldig tot : 25-05-2015
Datum uitgifte : 25-05-2012
Datum eerste certificaat : 30-08-2007

Algemeen directeur

VRIJ
C. HECKLIJST
A. ANNEMERS

MGMT. SYS.
RVA C 029

TÜV Nederland QA B.V. - Postbus 120 5680 AC Best - Tel. +31-(0)499-339500 - Fax +31-(0)499-339509
Website: www.tuv.nl - e-mail: info@tuv.nl

Member of TÜV NORD Group

Saricon B.V.
te Sliedrecht

KvK: 23063102

heeft aangetoond dat het managementsysteem en de verrichte werkzaamheden voldoen aan het:

Systeemcertificaat
Opsporen Conventionele Explosieven
WSCS-OCE: 2012, versie 1

Het bedrijf voldoet daarmee aan de in de bovengenoemde werkdomeinspecifieke certificatieschema vastgelegde eisen ten aanzien van:

Deelgebied A: Opsporing

Evaluatie van het managementsysteem heeft plaatsgevonden volgens de procedures voor systeemcertificatie van TÜV Nederland.
Deze certificatie is onderworpen aan een jaarlijkse evaluatie door TÜV Nederland.

Registratienummer : 13864/3.1
Geldig tot : 10-03-2015
Datum uitgifte : 01-07-2012
Datum eerste certificaat : 15-12-2006

Algemeen directeur

W. G. O. O.

Stichting
Certificering
Vuurwerk &
Explosieven

TÜV Nederland QA B.V. - Postbus 120 5680 AC Best - Tel. +31-(0)499-339500 - Fax +31-(0)499-339509
Website: www.tuv.nl - e-mail: info@tuv.nl

Aanwijzingsbeschikking Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid onder nummer: GB/VNW0200914037

Member of TÜV NORD Group

Saricon B.V.
te Sliedrecht

heeft aangetoond te beschikken over een gedocumenteerd en geïmplementeerd kwaliteitsmanagementsysteem conform de norm:

NEN-EN-ISO 9001:2008

Evaluatie van het kwaliteitsmanagementsysteem heeft plaatsgevonden volgens de procedures voor systeemcertificatie van TÜV Nederland voor het toepassingsgebied:

Het opsporingsproces van conventionele explosieven, waaronder:

- advisering, vooronderzoek, integrale veiligheid,
- het opsporen, benaderen, identificeren en ruimen,
- directievoering en toezicht.

Het uitvoeren van radardetectie tbv archeologie, geologie en het opsporen van ondergrondse structuren en infra.

Het geven van opleidingen en cursussen op het gebied van opsporen van conventionele explosieven.

Deze certificatie is onderworpen aan een jaarlijkse evaluatie door TÜV Nederland.

Registratienummer : 13864/1.7
Geldig tot : 25-05-2015
Datum uitgifte : 05-04-2013
Datum eerste certificaat : 09-10-2006

Algemeen directeur

ISO 9001

MGMT. SYS.
RVA C 029

TÜV Nederland QA B.V. - Postbus 120 5680 AC Best - Tel. +31-(0)499-339500 - Fax +31-(0)499-339509
Website: www.tuv.nl - e-mail: info@tuv.nl

Member of TÜV NORD Group

TÜV NEDERLAND

verklaart dat
het veiligheidszorgsysteem van:

Saricon B.V.
te Sliedrecht

Voldoet aan de Specifieke railinfrastructuur verificatiepunten Branchegerichte Toelichting Railinfrastructuur BTR (2004).

Werken in de Risicogebieden van de Railinfrastructuur.

Implementatie van het systeem is aan de hand van projectbezoeken geverifieerd.

Registratienummer : 13864/1.8
Geldig tot : 25-05-2015
Datum uitgifte : 07-03-2014
Datum eerste certificaat : 30-08-2007

Algemeen directeur

BTR

TÜV Nederland QA B.V. - Postbus 120 5680 AC Best - Tel. +31-(0)499-339500 - Fax +31-(0)499-339509
Website: www.tuv.nl - e-mail: info@tuv.nl